

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

När borta blir hemma

ungas upplevelse av att bli och vara familjehemsplacerade

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Grundnivå

2012-11-27

Ellen Ståhl och Helén Wettergren

Handledare Ingrid Höjer

Vi vill tacka utvecklingsgruppen i den kommun som vi samarbetat med. Tack för all hjälp. Vi vill även tacka de socialsekreterare som varit oss behjälpliga i att få kontakt med informanter. Tack Ingrid Höjer för handledning och goda råd. Vi vill till sist tacka våra informanter, för de upplevelser och erfarenheter ni delat med er av.

”Det finns mitt i skogen en oväntad glänta
som bara kan hittas av den som gått vilse.”

T. Tranströmer

Abstract

Titel: När borta blir hemma – en kvalitativ studie om ungas upplevelser av att bli och vara familjehemsplacerade

Författare: Ellen Ståhl och Helén Wettergren

Nyckelord: Familjehem, Unga vuxna, Vardag, Relationer

Vårt syfte har varit att undersöka hur unga som placerats i familjehem för första gången då de varit mellan 16-20 år upplevt att bli och vara placerade i familjehem samt hur de upplevt att detta har påverkat deras liv och utveckling i fråga om vardag, sociala relationer och autonomi. På längre sikt är förhoppningen att vår studie ska kunna bidra med kunskap kring vad en familjehemsplacering kan innebära och vilka konsekvenser och resultat denna kan ge, och därmed vad som kan förbättras, med hjälp av de ungas självupplevda erfarenheter.

Studien har gjorts utifrån fem kvalitativa intervjuer med personer som de senaste åren avslutat familjehemsplaceringar. Intervjuerna var semistrukturerade och genomfördes med hjälp av en intervjuguide som var konstruerad utifrån studiens frågeställningar. Samtliga intervjuer genomfördes ansikte mot ansikte. Empirin har sedan tolkats med hjälp av teoretiska begrepp från barndomssociologi, utvecklingspsykopatologi och anknytningsteori. I analysen knyts resultaten an till vad tidigare forskning har påvisat inom ämnet.

Vårt resultat visar på att en familjehemsplacering kan innebära en omvälvande process som påverkar flera aspekter av vardagen. Relationerna till familjehemmet och de biologiska föräldrarna har varit centrala delar av tiden i familjehemmet. Det har framkommit att en god atmosfär, interaktion och social samvaro är viktiga aspekter för trivsel i familjehemmet och det som i efterhand kan ses som givande för den unge. Något som också framkommit är de ungas strävan efter autonomi och hur denna ibland begränsats i samspelet med omgivningen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	3
INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING	6
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
SYFTE.....	7
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	7
BEGREPPSDEFINITIONER.....	7
BAKGRUND	8
SOCIAL BARNAVÅRD I SVERIGE.....	8
<i>Aktuell lagstiftning</i>	8
<i>Statistik</i>	8
FAMILJEHEM SOM INSATS OCH VÅRDGIVARE.....	8
BARNKONVENTIONEN.....	9
<i>Barns perspektiv och barnperspektiv</i>	9
TIDIGARE FORSKNING	10
BARN OCH UNGA I SAMHÄLLSVÅRD OCH DERAS VARDAGSLIV.....	10
VÄLFÄRD PÅ LIKA VILLKOR?.....	11
UPPFÖLJNING AV BARN OCH UNGAS PERSPEKTIV.....	12
TEORETISKA PERSPEKTIV	14
BARNDOMSSOCIOLOGI.....	14
UTVECKLINGSPSYKOPATOLOGI.....	16
<i>Risk och skydd</i>	16
<i>Resilience – Motståndskraft och återhämtning</i>	17
<i>Vändpunkter</i>	17
ANKNYTNINGSTEORI.....	18
<i>Schofield's anknäytningsteori</i>	18
<i>En anknäytningmodell för familjehem</i>	18
<i>En trygg bas och resilience</i>	20
METOD	21
FÖRFÖRSTÅELSE.....	21
VALET AV KVALITATIV FORSKNINGSMETOD.....	21
<i>Kvalitativ forskningsintervju som insamlingsmetod</i>	22
<i>Intervjuguide</i>	22
URVAL.....	23
STUDIENS BEGRÄNSNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR.....	23
GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER.....	24
DATABEARBETNING OCH ANALYSMETOD.....	25
ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	26
RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET.....	27
REFLEKTIONER KRING ATT VARA TVÅ FORSKARE.....	27
RESULTAT OCH ANALYS	28
PRESENTATION AV INTERVJUPERSONER.....	28
ATT BYTA MILJÖ.....	28
<i>Bakgrund till placering</i>	28
<i>Att få göra sin röst hörd</i>	29
<i>Förväntningar och första intrycket</i>	30
ATT BO I FAMILJEHEM.....	31
<i>Skolgång</i>	31
<i>Fritid och sociala relationer</i>	32

<i>Regler och struktur</i>	33
<i>Samvaro och känsla av tillhörighet</i>	34
<i>Relation till biologiska föräldrar</i>	36
ATT LÄMNA FAMILJEHEM	37
<i>Sammanbrott eller oplanerat avslut</i>	37
<i>Planerade avslut</i>	38
MENINGSSKAPANDE OCH TILLBAKABLICKANDE	39
VIKTEN AV VALET AV FAMILJ	40
DISKUSSION	41
STUDIENS RESULTAT SAMMANFATTNINGSVIS	41
DISKUSSION OCH TANKAR	42
AVSLUTANDE REFLEKTION	43
REFERENSER	44
BILAGOR	47
BILAGA 1: INFOBREV	47
BILAGA 2: SAMTYCKESBLANKETT	48
BILAGA 3: INTERVJUGUIDE	49

Inledning och problemformulering

Vardag står för det som är återkommande, känt och ibland symboliserar trygghet. Vardagen innehåller flera aspekter och dimensioner som präglar relationer med andra, självbilden och identiteten. Det vardagliga är de delar av livet som är självklara och ibland tas för givna. Hur vardagen ser ut är varierande och individuellt och präglas av det samhälle som vi lever i. När vardagen blir satt ur spel och omvandlad kan detta innebära en brytning av negativa mönster eller en förlust av, för individen viktiga, rutiner och relationer.

Att i tonåren flytta från sin familj och uppväxtmiljö till någon annans hem kan vara en omvälvande händelse som påverkar både vardagen och livsloppet. Vår uppsats handlar om hur denna flytt upplevs och hanteras av personer som upplevt detta nyligen. Vårt intresse ligger i hur vardagens olika områden påverkas av denna flytt och vilken betydelse detta har haft för dem. Flytten innebär också att ta steget in i ett nytt sammanhang och lämna ett annat - vilket också kan medföra komplexa känslor. Ofta är bakgrunden till en familjehemsplacering en kombination av aspekter både i den unges beteende och i hemmiljön vilket innebär att de flesta som kommer till ett familjehem har ett känslomässigt bagage och ett behov av stöd. Att som familjehem bemöta detta är inget enkelt uppdrag, men det kan även innebära en svår situation för den unge. Hur unga upplever detta i fråga om hur relationer etableras till familjehemmet och hur atmosfären upplevs är ett av våra huvudsakliga fokus i uppsatsen.

Familjehemsplaceringar som sker i tonåren är en omdiskuterad insats, till stor del på grund av en hög andel oplanerade avslut av placeringar. Upplevelsen av att bli placerad i ett familjehem innehåller också en dimension av myndighetsutövning och därför är upplevelsen av kontakten med socialtjänsten en del av den placeringsprocess som vi undersökt. Upplevelsen av att bo och leva det vardagliga livet i ett familjehem är ett område som det endast gjorts lite forskning om tidigare och det finns en efterfrågan av utökad kunskap kring detta på det sociala arbetets fält. Detta är grunden till att vi anser att detta är ett ämne som är ytterst värt att studera - hur processen upplevs och vad den har resulterat i för den unge på ett personligt plan. För att öka förståelsen kring detta har vi använt oss av teoretiska begrepp i vår analys för att problematisera hur anknytning till familjehemmet kan spela en betydande roll och bidra till de ungas förmåga till återhämtning. Vi har haft ett barndomssociologiskt grundperspektiv som innebär att barn och unga är aktiva aktörer som själva bidrar till förändring.

Vi kommer i denna uppsats att redogöra för de resultat och den analys som gjorts utifrån fem kvalitativa intervjuer. Häng med!

Syfte och frågeställningar

Syfte

Vårt syfte är att undersöka hur unga som placerats i familjehem för första gången då de varit mellan 16-20 år upplever att bli och vara placerade i familjehem samt hur de upplever att detta har påverkat deras liv och utveckling i fråga om vardag, sociala relationer och autonomi.

Frågeställningar

1. Hur beskriver informanterna sin vardag och hur den har förändrats av en familjehemsplacering? Hur upplever de att skolgång, fritid och relationer påverkats?
2. Vad har de unga för erfarenheter av placeringsprocessen och kontakten med socialtjänsten? På vilket sätt har de unga varit delaktiga och fått komma till tals i de beslut som fattats kring dem?
3. Hur kan informanternas beskrivningar av sina erfarenheter av samhällsvård förstås utifrån meningsskapande av olika skeenden och förmågan till återhämtning och motståndskraft?

Begreppsdefinitioner

För att det ska bli tydligt för läsaren har vi valt att nedan förklara och precisera de begrepp vi kommer att använda oss av framgent i uppsatsens olika delar. Begrepp kan förändras med tiden men också ha olika mening i olika sammanhang.

Begreppet *familjehem* är det som tidigare kallades fosterhem. I dagens lagtext benämns det som familjehem och det är också detta begrepp som socialtjänsten använder sig av idag (NE, 2012a). Vi använder främst begreppet familjehem i uppsatsen men i de fall våra informanter själva använt begreppet fosterhem och fosterföräldrar istället för familjehem och familjehemsföräldrar använder vi oss också av det i resultat, analys och diskussion. Då majoriteten av våra informanter använde begreppet familjehem när de berättade om sina erfarenheter, kommer således familjehem vara det begrepp som används mest frekvent.

Hem för vård eller boende (HVB-hem) är en samlingsbeteckning för institutioner med olika inriktning och med varierade arbetssätt och metoder (Sallnäs, 2012). Huvudsakligen är det behandling för barn och ungdomar med sociala problem eller för missbruk av alkohol och narkotika (NE, 2012b).

Begreppen *samhällsvård* och *dygnsvård* inbegriper både placering i HVB-hem, på särskilda ungdomshem samt placering i familjehem (Sallnäs, 2012).

Begreppet *social barnavård* innebär den del av socialtjänsten som har det yttersta ansvaret för att ge stöd, hjälp och skydd till socialt utsatta barn och familjer (Andersson & Sallnäs, 2012)

När vi talar om *barn* menar vi alla som är 0-18 år, i enlighet med FN:s definition i Barnkonventionen (Rädda barnen, 2012).

Bakgrund

Vi kommer i detta avsnitt kort beskriva i vilket sammanhang familjehemsvården befinner sig, vad ett familjehemsuppdrag innebär samt den lagstiftning som finns på området.

Social barnavård i Sverige

Social barnavård innebär den del av socialtjänsten som har det yttersta ansvaret för att ge stöd, hjälp och skydd till socialt utsatta barn och familjer. Socialtjänsten har myndighetsansvar och har som uppdrag att se till att de barn som behöver får stöd och skydd. I den sociala barnavården ingår även de verksamheter som anlitas av socialtjänsten för att ge hjälpinsatser av olika slag (Andersson & Sallnäs, 2012).

I Föräldrabalkens 6 kapitel § 1 står det att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran. När barn och unga inte har de goda och trygga hemförhållanden som de har rätt till är det samhällets sak att gripa in och tillgodose dessa hjälp- och stödbehov. Placering i samhällsvård är den mest långtgående interventionen som socialtjänsten kan göra och då barn och ungdomar blir placerade i dygnsvård tar samhället tillfälligt över det ansvar som tidigare varit föräldrarnas: att ansvara för att skapa bättre förutsättningar och goda utvecklings och framtidsmöjligheter (Höjer, 2012).

Aktuell lagstiftning

Den sociala barnavården i Sverige styrs främst av lagstiftning såsom Socialtjänstlagen (SoL 2001:453) och Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU 1990:52). De insatser som sker på frivillig basis regleras främst i SoL medan LVU reglerar de åtgärder som sker med tvång (Andersson & Sallnäs, 2012). Insatser skall i största möjliga mån göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare men då det inte är möjligt eller bedöms utgöra en allvarlig risk kan socialtjänsten ingripa mot föräldrars och barns vilja i enlighet med tvångslagstiftning, LVU. Beslut om placering i familjehem görs av socialnämnden och därefter tas beslut om vård med stöd av LVU av Länsrätten, efter ansökan av socialnämnden (Andersson & Sallnäs, 2012).

Statistik

Socialstyrelsen sammanställer varje år statistik gällande kommunernas insatser för barn och unga enligt SoL och LVU. Placering i familjehem är den idag vanligaste formen för dygnet runt-vård i Sverige och de senaste decennierna har tre fjärdelar av de barn och unga som placerad i dygnsvård i Sverige placerats i familjehem (Höjer, 2012). Nästan 26 000 barn och unga mellan 0-20 år var placerade eller omhändertagna utanför det egna hemmet någon gång under 2011 enligt SoL eller LVU. Detta motsvarar 1,1 procent av alla barn och unga i Sverige (Socialstyrelsen, 2011).

Under 2011 påbörjades ungefär 11 000 heldygnsinsatser enligt SoL och/eller LVU. Av dessa var 58 % gällande pojkar och 42 % gällande flickor. Det vanligaste var att vården skedde enligt SoL. När det gäller dygnsvård enligt LVU var de flesta insatserna beslutade enligt 2 § LVU, den så kallade hemmiljöparagrafen. Den åldersgrupp som var vanligast gällande heldygnsinsatser under 2011 var åldergruppen mellan 13 och 17 år (Socialstyrelsen, 2011).

Familjehem som insats och vårdgivare

Familjehem definieras i 3 kapitlet 2 § socialtjänstförordningen (SoF) på följande sätt "Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för

stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt." (Skl, 2012). Familjehem innebär en vårdform där de som är vårdgivare är vanliga män och kvinnor som valt att ta emot placerade barn och unga (Höjer, 2012). Familjehemmet utför ett uppdrag åt kommunen och har ett arvode men betraktas inte som anställda av kommunen (Melin, 2008). Socialnämnden ansvarar enligt 6 kapitlet 7 § SoL för att barn och unga som placeras i familjehem får god vård och fostran. Det är detta, god vård och fostran, som familjehemmet i förlängningen åtar sig att förmedla till de barn och unga som blir familjehemsplacerade. Innan en familj kan bli familjehem måste de utredas och godkännas av socialtjänsten (Höjer, 2012).

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den också kallas, antogs av FN:s generalförsamling 1989. Syftet med konventionen var att fastställa att alla barn oavsett bakgrund har rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals (Barnombudsmannen, 2012). Sverige ratificerade FN:s konvention om barn rättigheter år 1990 och synen på barn som rättsrådig i sin egen person befästes då. Barnkonventionen är en del av den internationella folkrätten vilket innebär att de stater som ratificerat konventionen är skyldiga att följa konventionens artiklar. 1993 inrättades Barnombudsmannen som en svensk myndighet med syfte och uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (Lindgren & Halldén, 2001). Bland de senaste publikationerna återfinns en årsrapport från 2011 som heter ”*Bakom fasaden – barn och ungdomar i den sociala barnvården berättar*”, där Barnombudsmannen arbetat med drygt 100 barn och ungdomar som är omhändertagna av samhället. Årsrapporten handlar om det barnen och ungdomarna har förmedlat och den analys Barnombudsmannen har gjort utifrån barnkonventionen. Rapporten visar att det finns mycket som behöver göras för att förbättra villkoren för placerade barn och säkerställa att deras rättigheter tillgodoses (Barnombudsmannen, 2011).

Barns perspektiv och barnperspektiv

Det bör göras en åtskillnad mellan barns perspektiv och barnperspektiv. Barns perspektiv innebär att lyssna på barnens egna upplevelser och inställning medan barnperspektiv utgör den samlade kunskap som finns om barn och barndom (Andersson & Sallnäs, 2012). Det handlar om att skilja ut vem det är som formulerar och äger perspektivet. Det har under 1990-talet utvecklats ett nytt barndomsparadigm och sättet att se på barn har förändrats. Barn ses allt mer som aktörer och vars verklighet finns i vardagens rutiner och upplevelser, inte i framtiden och det kommande vuxenlivet (Halldén, 1994). Mer om detta barndomssociologiska perspektiv finnas att läsa i teoriavsnittet.

Tidigare forskning

Sedan slutet av 1990-talet har barn och unga allt mer fått möjlighet att komma till tals med sina erfarenheter och upplevelser och har kommit att allt oftare vara del i den sociala forskningen som informanter (Andersson, 1998). När det gäller familjehemsplacerade ungdomar finns det relativt mycket kvantitativ forskning gjord på hur denna grupp klarar sig efter avslutad vård och hur vuxenlivet ter sig jämfört med barn och unga som inte varit placerade (Vinnerljung & Hjern & Linblad, 2005a; Vinnerljung & Öhman & Gunnarsson, 2005b; Vinnerljung & Franzén & Danielsson, 2007; Vinnerljung & Sallnäs 2008). Däremot finns det färre, kvalitativa undersökningar med fokus på ungdomarnas egna upplevelser av att vara familjehemsplacerade. Forskning på hur vardagslivet ter sig för familjehemsplacerade ungdomar är sällsynt (Hedin, Höjer, Brunnsberg, 2011; Sallnäs, Wiklund, Lagerlöf, 2010). Nedan följer en genomgång av forskningsfältet i Sverige och internationellt med fokus på det som har relevans för vårt ämne.

Barn och unga i samhällsvård och deras vardagsliv

Lena Hedin har med sin avhandling *"Foster youth's sense of belonging in kinship, network and traditional foster families"* (2012) belyst ungdomars egna upplevelser av familjehemsplacering och dess påverkan på deras vardagsliv i olika sammanhang. Studien är baserad på 17 djupintervjuer med familjehemsplacerade ungdomar. Hedin har även använt sig av andra metoder (exempelvis nätverskartor och videoinspelningar) för att få fördjupad kunskap om hur ungdomarnas vardagsliv ser ut. En uppföljningsintervju med 15 av de 17 ungdomarna genomfördes även ett år senare för att se hur förändringen varit över tid (Hedin, 2012). Studien visar att skolan är en viktig plattform för ungdomarna och att det efter en familjehemsplacering går att förbättra sina skolresultat och hitta motivation till utbildning även om det varit ett problemfyllt område tidigare i ungdomarnas liv. Studien visar att det finns ett samband mellan god, kvalificerad familjehemsvård och skolresultat samt att ett gott samarbete mellan familjehem och skola är av vikt för att det ska finnas möjlighet för ungdomen att förbättra sina skolprestationer (Hedin, 2012). Studien belyser även vikten av både struktur och värme i familjehemmet. Rutiner i familjehemmet fyller en viktig funktion i att normalisera vardagslivet för de familjehemsplacerade ungdomarna och gör att de känner sig inkluderade och delaktiga i familjen. Hedin jämför även i studien de olika former av familjehemsvård som finns: placeringar inom släkten, nätverksfamiljer (tidigare kända familjer) samt traditionella familjehem utan tidigare relation till den unge. Vid de första intervjuerna visade det sig att de ungdomar som bodde i släktinghem eller nätverkshem kände en större tillhörighet till familjen än de ungdomar som bodde i traditionella familjehem. Denna skillnad var dock inte lika markant vid uppföljningsintervjun då känslan av tillhörighet var likvärdig för samtliga former av familjehem (Hedin, 2012).

Ylva Spånberger Weitz har i en doktorsavhandling från Stockholms Universitet studerat unga vuxnas erfarenheter av skola, samhällsvård och vuxenblivande (Spånberger Weitz, 2011). Fem unga vuxna har intervjuats och deras livsberättelser har analyserats och tolkats utifrån narrativ teori. Resultatet visar att livet i samhällsvård för de unga är präglad av utsatthet på flera nivåer och att skolan, familjen och samhällsvården är delar av en komplex vardag för de unga. Om det finns en utsatthet inom något av områdena tenderar den att spridas vidare och bilda en process som Spånberg Weitz kallar överförd utsatthet. Studien fann även att ungdomarna har ett stort behov att skapa mening av deras livsberättelse och att de episoder som inte passar in i deras bild särskiljs och förpassas till sidospår. Samtidigt har de en stark

strävan efter att känna tillhörighet och sammanhang i sin sociala verklighet (Spånberger Weitz, 2011).

I en kvalitativ kanadensisk studie med fokus på barn och unga i samhällsvård har de unga själva fått ge sin bild av vilka faktorer de ser som viktiga i processen att flytta in i en ny familj (Mitchell, Kuczynski, Tubbs & Ross, 2010). Resultatet visar att det som informanterna anser vara av vikt för att band mellan barn och familj skall kunna skapas är att den unge har tid att göra sig bekant med familjen, att de blir inkluderade i familjens rutiner och ansvarsfördelning och att de tillsammans gör aktiviteter som kan stärka deras kontakt. De poängterar också vikten av att själva få vara med och ta beslut om saker som rör dem (Mitchell et al., 2010). Motsatsen, om de upplever att de inte tas på allvar eller att deras åsikt inte spelar någon roll, resulterar i en känsla av maktlöshet och frustration och ett minskat förtroende för familjehemmet (Mitchell et al., 2010).

I en amerikansk studie från 2008 undersöktes hur relationen mellan självkänsla och familjehemsplaceringar ser ut (Luke & Coyne, 2008). Huvudfokus för den kvalitativa studien var hur familjehemsföräldrarna påverkat de ungas självkänsla och hur den utvecklats och intervjuer med unga vuxna som tidigare varit familjehemsplacerade genomfördes. Studien visade att det som var viktigast för de unga och för deras utveckling har varit det faktum att deras familjehemsföräldrar har funnits där och lyssnat och agerat utifrån deras behov. Vikten av att familjehemsföräldrarna fanns kvar oavsett vad de gjorde eller hur de betedde sig stärkte också självkänslan på så sätt att de kände sig älskade och omtyckta främst för den de var och inte hur de agerade eller betedde sig (Luke & Coyne, 2008).

Välfärd på lika villkor?

Bo Vinnerljung, professor i socialt arbete vid Stockholms Universitet har genomfört ett flertal kvantitativa registerstudier angående livsvillkor och utfall för barn och ungdomar som varit föremål för familjehemsvård (Vinnerljung, 2006). I studierna jämförs familjehemsplacerade barn och unga med jämnåriga av samma kön i normalbefolkningen. Vinnerljung har bland annat gjort en registerstudie där 107 barn födda mellan 1958-1967 som växt upp i familjehem jämförts i vuxen ålder med 128 biologiska syskon som växt upp i det biologiska hemmet (Vinnerljung, 1996). Denna och andra registerstudier (se Vinnerljung et al., 2005a; Vinnerljung et al., 2005b; Vinnerljung et al., 2007; Vinnerljung & Sallnäs, 2008) utgör kvantitativa studier med ett nedslående resultat. De visar en påtaglig ökad risk för negativ utveckling och det verkar finnas ett samband med ökad risk ju längre placeringen har varit. Jämfört med jämnåriga har barn och unga som varit i dygnsvård påfallande högre risk för suicid, suicidförsök och psykisk ohälsa. Risken är större för svaga skolprestationer och låg utbildning. Frekvensen för att själva bli föräldrar i tonåren är högre och jämfört med normalpopulationen är risken för att ens egna föräldrar är döda när man uppnått myndighetsålder markant mycket större vilket innebär en stor utmaning i övergången från vård till vuxenliv (Vinnerljung, 2006).

Vinnerljung et al. har även på uppdrag av socialstyrelsen genomfört en studie om sammanbrott vid tonårsplaceringar i familjehem och på institution (Vinnerljung & Sallnäs & Kyhle Westermark, 2001). De definierar begreppet sammanbrott som då dygnsvård avslutas på ett sådant sätt att det är tydligt att det inte var så det var tänkt från socialtjänstens sida. Studien, som var en aktstudie, visade att det oftast är barnet eller ungdomen som initierar sammanbrottet, därefter familjehemmet/institutionen följt av socialtjänsten. Studien visade även att frekvensen för sammanbrott för tonåringar varierade beroende på vilken form av dygnsvård de hade. Flest sammanbrott var det på små institutioner och därefter var det familjehemsplaceringar som var vanligaste vårdformen vid sammanbrott (Vinnerljung et al.,

2001). En liknande svensk studie om sammanbrott har Skoog et al., (2012) genomfört och de har kommit fram till liknande resultat som Vinnerljung et al., (2001). Även denna studie är en aktstudie, där akter från socialtjänsten ligger till grund för forskningen. Studien visar att beteendeproblem hos placerade barn innebär är en ökad risk för sammanbrott och bekräftar även det resultat som Vinnerljung et al. (2001) fann gällande ordningsföljden, att det är främst barnet i fråga som initierar sammanbrott följt av vårdgivare och socialtjänst (Skoog et al., 2012).

Ingrid Höjer och Yvonne Sjöblom har i studien *”Från vård till vuxenliv”* (2006) och i uppföljningsstudien *”Vad hände sen?”* (2008) följt och intervjuat en grupp ungdomar från att de har varit placerade tills det att de har lämnat samhällsvården och påbörjat övergången till vuxenlivet (Höjer & Sjöblom, 2011). Höjer och Sjöblom poängterar det faktum att vi idag i västvärlden har en förlängd ungdomstid och att det i sig innebär ett större beroendeförhållande till föräldrar och nätverk under en längre tid, både socialt och ekonomiskt. För unga som lämnar samhällsvård innebär detta en ökad sårbarhet och en ofördelaktig situation jämfört med jämnåriga som har detta stöd hemifrån. I intervjuerna uttrycker ungdomarna oro för hur de ska hantera områden som ekonomi, arbete, boende men uttrycker även oro kring hur de ska klara sig utan det praktiska och emotionella stöd som de haft under dygnsvården. De två studierna visar att denna grupp påbörjar sitt vuxenliv under andra förutsättningar, med villkorat stöd från familj, nätverk och samhälle. Formellt sett har dessa ungdomar samma möjligheter som andra ungdomar i samma situation men i praktiken är det stora skillnader då det sociala nätverket är resurssvagt och att det självklara stödet från familj och nätverk saknas både socialt och ekonomiskt (Höjer & Sjöblom, 2011).

Uppföljning av barn och ungas perspektiv

Gunvor Andersson har genomfört ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård med start under början av 1980-talet. Därefter har barnen följts upp kontinuerligt under åren och den sista uppföljningen gjordes 25 år efter den tidiga barnhemsvistelsen i början på 1980-talet. Andersson har följt denna grupp under lång tid med syftet att ge en bild av barns eget perspektiv (Andersson, 2008a). Det är ett mycket stort material som Andersson har till grund och i de senare uppföljningarna, 20 och 25 år efter den ursprungliga barnhemsvistelsen, blickar de nu unga vuxna tillbaka på sin barndom och de erfarenheter och upplevelser de har haft. Andersson upptäckte att de ungas upplevelse av sin placeringshistoria var tätt sammankopplat med synen på föräldrarnas brister och tillkortakommanden och hur de nu som vuxna hade försonats med dessa. Andersson fann att de som hade kunnat försonas och acceptera sina föräldrars tillkortakommanden och sina barndomserfarenheter klarade sig bättre i vuxenlivet än de som inte hade försonats med sin bakgrund (Andersson, 2008b).

När det gäller uppföljningsarbete gällande familjehemsplaceringar har familjehemsenheten i Karlstad utvecklat en modell för uppföljning och utvärdering som heter *”Att lära av fosterbarn”*. Arbetssättet kallas även Karlstadsmodellen (Westberg & Tilander, 2010). Utvecklandet av modellen har resulterat i 56 intervjuer som samlats in under en period på åtta år. Modellen bygger på intervjuer av unga vuxna som tidigare varit familjehemsplacerade och deras syn på tiden i familjehemmet och upplevelsen av kontakten med socialtjänsten. Intervjuerna har genomförts ca: 2 år efter att placeringen har upphört. Utvärderingsmetoden syftar till att ta tillvara de ungas egna erfarenheter som en resurs och ge en återkoppling till de som arbetar med familjehemsplaceringar och bidra till en ökad förståelse för hur barn och unga själva har upplevt sina placeringar (Westberg & Tilander, 2010). Rapporten som har sin grund i de 56 intervjuer som gjorts visar bland annat att de flesta ungdomarna hade positiva upplevelser och en positiv framtidstro. Intervjuerna visade också att omplaceringar, som ofta

ur socialtjänstens synvinkel ses som misslyckande, kunde ses en lösning på ett problem och som en positiv vändpunkt (Westberg & Tilander, 2010).

Teoretiska perspektiv

Barn och ungdomars upplevelse av att bli och vara familjehemsplacerade kan ses och tolkas utifrån en mängd olika teoretiska perspektiv. Vi har valt att använda oss av begrepp från tre olika teorier som alla utgår ifrån att barn och ungdomar är aktiva deltagare och medskapare av sina egna liv då syftet med vår uppsats är att studera och analysera ungdomarnas egna erfarenheter och berättelser. De teoretiska perspektiv vi har utgått ifrån är barndomssociologi, utvecklingspsykopatologi och anknytningsteori. Begreppen vi använder från dessa teorier hjälper oss att se hur ungdomars agerande kan förstås och hur interpersonella relationer kan hjälpa till utveckling. En familjehemsplacering innebär processer på flera olika nivåer, därför har vi valt teorier som är användbara verktyg för att analysera vårt material på samhällsnivå, gruppnivå och individnivå.

Barndomssociologi

I FN:s barnkonvention första punkten fastslås att ett barn är varje människa under 18 år. Detta är tänkt som en universell definition av begreppet barn med syftet att främja en sårbar grupps rättigheter (Rädda Barnen, 2012). Begreppen barn och barndom är något som problematiserats och utvecklats under 1900-talet. Författaren och pedagogen Ellen Key förutspådde redan under början av seklet att 1900-talet skulle bli barnens århundrade då barn utvecklas från att ses som objekt för uppfostran till individer i samhället (Halldén, 2007). Med välfärdsstatens framväxt genom sociala reformer växte även statens ansvar för barnen. Barn sågs huvudsakligen som bärare av framtiden, något som framförallt i de skandinaviska länderna lett till att innebörden av barndom är starkt förknippad med staten. Staten tillhandahåller barnomsorg och förskola vilket även gör barn till en grupp som definieras utifrån ålder (Halldén, 2007).

Den institutionalisering av barndomen som exempelvis barnomsorgens utveckling har inneburit gör dels barn till ett kollektiv men ställer även krav på barnen som individer och subjekt genom förväntan på dem att bli självständiga aktörer på olika sociala fält. Barn måste kunna anpassa sig till kollektivet för att "lyckas" och måste därför vara medvetna om sin omgivning och utvärdera/anpassa sitt beteende och handlande. Varje socialt fält i samhället är omgivet av olika sociala koder som barn, och vuxna, förutsätts läsa av och anpassa sig efter, annars riskeras avvikande beteende. Monica Nordenfors menar att begreppet barndom omges av en paradox i innebörden av att barn både ses som aktiva, kompetenta subjekt och som sårbara i behov av särskild omsorg. För att ett barn ska kunna vara flexibelt mellan dessa motpoler förutsätts att barnet känner tillit till sin omgivning. Tillit ses som något som skapas i nära sociala relationer (Nordenfors, 2006). På så vis är barn, och även vuxna, beroende av att både få lov att vara i en sårbar position och i en aktiv.

Vad som utgör begreppet barndom präglas av hur samhället i övrigt ser ut, i fråga om tidsanda, kulturella aspekter och sociala förhållanden (Nordenfors, 2006). Utvecklingen av synen på barn har gått från att barn ses som passiva objekt till aktiva aktörer under det senaste århundradet. Under slutet av 1900-talet växte ett nytt paradigm fram som en reaktion på de traditionella teorierna kring barndom och utveckling - barndomssociologin. Detta omfattande nytänkande grundade sig i sociologiska frågor om barnets plats i samhället, främst genom Allison James and Alan Prouts "Constructing and reconstructing childhood" och Chris Jenks "The sociology of childhood". James och Prout påvisade att *"barndom är en social konstruktion som måste ses i sin kontext, skild från den biologiska utvecklingen och icke-universell, skapad ur strukturer och kulturella komponenter i olika samhällen"* (Egen

översättning ur James and Prout, 1990, s.8). De menar att barndomen är en pre-social fas i livet som endast var en väg till att bli en vuxen och fullständig individ. Barndomen ses på så sätt som ett ”blivande” och en motsats till det vuxna, fulländade och rationella. Ett exempel på detta tankesätt är Piagets utvecklingspsykologiska teorier där barns utveckling mot det vuxna delas upp i olika utvecklingssteg där barnets psykologiska utveckling går från icke-rationellt tänkande till det rationella. James and Prout menar att genom detta synsätt blir barn marginaliserade som något ofullständigt, i väntan på, utveckling till kognitiv förmåga och den inkludering som den vuxna sociala världen innebär. Om utvecklingen hos ett barn inte följer de generella utvecklingsstadierna utan hamnar i otakt är det lätt att klassificera barnet som en avvikare (James & Prout, 1990).

Även Chris Jenks riktade kritik mot tidigare teoretikers syn på barn och framförallt det tidigare rådande vuxenperspektivet. Han menade bland annat att Talcott Parsons socialiseringsbegrepp gör barn till passiva mottagare av föräldrar och omgivnings uppfostran. Inom socialiseringsteorin är det inte genom barnets inre biologi som utveckling till en fullvuxen individ sker (jfr Piaget), utan genom föräldrar och samhällets uppfostran och vägvisning till det rätta. Snedsteg, eller beteende som inte faller inom ramen för den normaliserade utvecklingen, blir då detsamma som en otillräcklighet i föräldrarnas förmåga. Barnet tillskrivs ingen egen medverkan (Halldén, 2007). Barn som inte följer socialiseringsprocessen i samhällets olika funktioner blir genom detta tankesätt möjliga att kategorisera som sociala misslyckanden – vilket kan likställas med att vara en misslyckad människa (James & Prout, 1990).

William. A Corsaro, som också är en del av den barndomssociologiska skolan, etablerade begreppet *interpretive reproduction* som står för att barn kollektivt och aktivt deltar i samhället. Han menar att socialisationen sker i en samverkan mellan barn och samhälle och att barns utveckling är beroende av just detta samspel där barn kommunicerar, förhandlar och delar kulturella och kreativa processer med vuxna och med varandra. I begreppet ingår också att barn inte endast är deltagare i samhället utan även bidrar till förändring av det. Samhället utgör dock den kontext som sätter ramen för barns utvecklingsmöjligheter (Corsaro, 2005).

Under 1990-talet etablerades barndomssociologin på bred front både i utbildning och i det sociala arbetes praktik. Detta har bland annat inneburit framväxten av barnperspektivet och BBIC, Barns Behov I Centrum, som är en modell för det sociala arbetet med barn. Modellen var bland annat en reaktion på det faktum att barns perspektiv och delaktighet länge åsidosätts inom socialtjänsten. Tankesättet på barn som ”blivande” och som objekt som befinner sig i och genomgår olika faser är dock fortfarande en del av mångas tänkande då det länge varit starkt inkorporerat i sättet att se på barn (James & Prout, 1990). Exempelvis när det gäller tonåringar är det fortfarande vanligt att man tänker på denna tid som en fas på ett Piagetanskt sätt där ungdomen ännu inte har den vuxnes kompetens och kognitiva förmåga.

Barndomssociologin ser barnet som en aktiv aktör och medskapare till sitt liv. Barndomen ses framförallt som en social konstruktion uppbyggd på relationer och omgivande strukturer. Barnet kan inte, precis som den vuxne, särskiljas från klass, kön och etnicitet, som alltid måste vara en del av den sociala analysen (James & Prout, 1990). I barndomssociologins grundantagande ingår att barns sociala relationer och förhållanden är värda att studera i sig själva – utan den vuxnes tolkning och perspektiv. Särskilt etnografiska studier framhålls som lämpliga för att studera barn då barns röst och förhållanden görs hörda genom intervju eller fältstudie (James & Prout, 1990).

Utvecklingspsykopatologi

Utvecklingspsykopatologi behandlar utvecklingen hos individer under svåra förhållanden där man ser utveckling som ett komplext samspel mellan en person och dess omgivning och hänsyn tas till individuella skillnader och olikheter. Denna teori utvecklades som en reaktion på den traditionella utvecklingspsykologin som ger generella och medicinska förklaringar. Inom teorin är begreppen *risk*, *skydd*, *resilience* och *vändpunkter* centrala och används för att förstå individens utveckling.

En risk kan vara väldigt många olika saker, men är alltid något som utgör ett hot mot individen. Vad som är en risk för en person är inte nödvändigtvis det för en annan. En risk kan vara något som finns i den yttre omgivningen, men även något som finns inom en individ som exempelvis en känslighet eller sårbarhet. Vad som är en risk och hur risken påverkar en person är individuellt och ger olika utfall. En risks utfall behöver inte handla om riskens svårighetsgrad utan snarare om antalet risker som en individ utsätts för och vilken tidpunkt i ett livslopp dessa infaller. Ett intresse för riskforskning har kommit i och med utvecklandet av utvecklingspsykopatologin. För många ger ordet psykopatologi associationer till psykopatologiska störningar och sjukdomar men i utvecklingspsykopatologins definition av begreppet är en störning detsamma som resultatet av en negativ effekt som kommer av en risk, och är alltså inte nödvändigtvis psykologisk. Psykopatologi står för utveckling som skiljer sig från det normala (Andersson, 2008a).

Centralt i utvecklingspsykopatologin är därmed att beskriva kontinuiteter och diskontinuiteter mellan normalitet och patologi. Michael Rutter och Alan Sroufe menar att teorin tar avstånd från den medicinska modellen och den traditionella utvecklingspsykologin med tänkandet kring universella diagnostiska förklaringar. Det patologiska innebär att man intresserar sig för uppkomsten och utvecklingen av individuella missanpassningsmönster (Rutter & Sroufe, 2000). Utvecklingen hos individer som utsätts för psykosociala risker är intressant eftersom vissa tycks klara av att hantera och återhämta sig bättre än andra. Intresset ligger också i vilken utvecklingsmekanism det är som gör att den här motståndskraften utvecklas. Att tänka i risk- och skyddsprocesser kan hjälpa till att förstå avvikande utveckling. För att förstå risker och avvikelser måste man även utgå ifrån vad som är normalt och gynnsamma faktorer och därigenom definiera den typiska utvecklingsprocessen. Relationen mellan det inre och den yttre omgivningen liknar utvecklingsekologin, där samspel och relationer till stor del sätts i centrum, men den avgörande skillnaden är att utvecklingspsykopatologin endast fokuserar på utvecklingsprocesser under svåra förhållanden (Andersson, 2008a).

Risk och skydd

Det går inte att dela upp riskfaktorer i vad som finns i omgivningen och vad som finns i individen utan det är ett dynamiskt samspel mellan dessa. En risk kan uppstå på tre olika nivåer: i det omgivande samhället, i en familj och inom barnet. Risken kan leda till en bristande anpassning, eller störning vilket kan skapa en sårbarhet hos individen.

En störning kan ha orsakats av flera olika saker, det finns ingen rät linje mellan riskfaktor och störning, utan detta är individuellt och beroende av flera olika omständigheter. Att utsättas för flera risker samtidigt kan vara en orsak till att en störning uppkommit, som kanske inte hade uppkommit om endast en riskfaktor varit aktuell. Vilken effekt risken har är även beroende av om man utsätts för risken under en lång tid eller endast tillfälligt. Något som också kan vara av betydelse är när en risk framträder i förhållande till en individs utveckling. Tingen av risken kan ha stor betydelse, om den exempelvis sammanfaller med andra riskfaktorer eller känsliga perioder (Andersson, 2008a).

Precis som att det inte går att nämna några universella risker som leder till någon specificerad störning kan man inte definiera några allmängiltiga skyddsfaktorer. I den välkända studie som gjorts av Werner & Smith (Werner & Smith, 2003) visade sig dessa tre faktorer som betydelsefulla och ge skydd; att vara normalbegåvad och ha en personlighet som väcker en positiv respons, att de känslomässiga banden till de biologiska föräldrarna är starka och förekomsten av ett stöd i nätverket som ger gemenskap och möjlighet till positiv utveckling exempelvis genom skola, kyrka eller föreningsaktivitet (Andersson, 2008a).

Resilience – Motståndskraft och återhämtning

Resilience kan översättas med motståndskraft eller återhämtningsförmåga. Hur en individ reagerar på risker är högst individuellt och likaså hur återhämtningen ser ut. Resilience är den process som bidrar till en individs förmåga till en positiv anpassning trots svårigheter i exempelvis livsförhållanden och förutsättningar. I begreppet ingår hur svåra händelser hanteras och hur en individ går vidare i livet efter att ha genomgått svårigheter. En individ kan ha en stark resilience i vissa situationer eller livsperioder, men i andra ha det svårare. Inom forskning kring resilience har man definierat tre faktorer som ger en ökad motståndskraft mot risker och ger en bättre förutsättning för återhämtning.; nära relationer, stödjande vuxna i omgivningen och bra skola. I en kritisk granskning av resilience -begreppet har detta kommit att ses som en alltför förenklad förklaring. Istället hävdar kritikerna att det bör ses om underliggande processer, snarare än faktorer, som hjälper individen under svåra förhållanden (Andersson, 2008a).

Schofield beskriver resilience som uppkommet ur intresset för hur olika barn klarar av svårigheter. Tänkandet kring resilience har gått från att ses som en faktor som kan identifieras hos varje individ till att ses som pågående och föränderliga processer. Detta gör att resilience inte är en medfödd egenskap utan något som utvecklas i samspel med omgivningen under livsloppet. Om tanken med en familjehemsplacering är att skapa en långvarig effekt på den som placerats och hjälpa denne i sin utveckling genom att minimera psykosociala risker och återhämtning från svåra upplevelser eller brister är att prioritera utvecklandet av resilience av stor vikt. Resilience tycks hänga samman med tillgången till en grundtrygghet hos individen, och på så vis kan en koppling till anknytningsteori ses (Schofield & Beek, 2006).

Vändpunkter

Utvecklingspsykopatologin intresserar sig som nämnt för diskontinuiteter i utvecklingen. Ibland kan en händelse eller en faktor ha möjlighet att vända ett livslopp i en annan riktning. En sådan *vändpunkt* kan definieras som en erfarenhet som innehåller en sådan kvalitet att individens utveckling påverkas på ett sätt som den inte gjorts annars. Denna effekt måste även ha en bestående potential och vara över tid. Vändpunkten måste innebära en påverkan på personen som gör att självuppfattningen förändras eller att synen på och förväntningarna på relationerna till andra individer omvandlas (Andersson, 2008a). En vändpunkt innebär en före- och eftereffekt på livsloppet.

Liksom i barndomssociologin betraktas barn i utvecklingspsykopatologin som aktiva subjekt, det vill säga barnet/individens eget tänkande kring sig själv och andra är av betydelse för dennes utveckling. Hur ett barn tänker och känner kring sina erfarenheter är också en del av motståndskraften eller resilience. Vilka konsekvenser erfarenheterna får i det långa livsloppet är beroende av individens tänkande. Liksom det finns en inlärd hjälplöshet kan man tala om en inlärd optimism. Något som har visat sig väldigt betydande för motståndskraften/återhämtningens dignitet är möjligheten och hoppet om att klarar sig mot alla odds (Andersson, 2008a).

Anknytningsteori

Psykoanalytikern John Bowlbys modeller för anknytning introducerades i mitten av 1900-talet och har sedan dess representerat grundsynen på anknytning. Anknytning ses som att emotionellt knyta an till en annan person. Bowlby menade att barn är beroende av relationen till en omsorgsfull vuxen och att relationen mellan spädbarnet och dess föräldrar skapar inre anknytningsmönster vilka resulterar i olika typer av modeller för barnets framtida agerande (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009). En trygg anknytning innebär att barnet har fått med sig en trygghet och inre självkänsla i att känna sig älskvärd genom en omsorgsfull relation från föräldrarna. En desorienterad anknytning där barnet har upplevt otrygghet i anknytningen från en oberäknelig förälder som exempelvis ger extremer av närhet och distans kan leda till att barnet utvecklar handlingsmönster som grundar sig i överlevnadsstrategier. Dessa strategier är individens inre grund mot vilka omvärlden jämförs med och individen agerar utifrån (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009). Anknytning är alltså internaliserade arbetsmodeller för vårt handlande och vår respons på våra egna och andras känslor och relationen dem emellan och lägger därför grunden för relationer och beteende (Schofield & Beek, 2006).

Schofields anknytningsteori

Gillian Schofield menar precis som Bowlby att dessa modeller börjar skapas under barndomen i relationen mellan barn och deras omvärld, men menar att dessa fortsätter att utvecklas under hela livet. Den grund som har byggts upp i anknytningen under barndomen påverkar individens självbild och sätt att hantera situationer, stress och etablerandet av relationer. Ett avvikande anknytningsmönster under barndomen leder till avvikande arbetsmodeller eller anknytningsmönster (Schofield & Beek, 2006). Schofield menar dock att dessa mönster är föränderliga och kan ändras genom livets gång och det är hennes definition av anknytning som vi kommer använda oss av i analysen.

Många av de barn som blir familjehemplacerade lider av någon form av avvikande anknytning eller brist på en trygg bas då det är vanligt förekommande att dessa barn kommer från uppväxtförhållanden där det funnits omsorgsbrister. En sådan osäkerhet i anknytningen kan exempelvis skapa en låg självkänsla eller en svaghet i den egna personens känsla av värde och älskvärdhet. En individs anknytningsmönster tas med in i individens olika relationer, och då även in i exempelvis ett familjehem. Schofield menar att relationer och omständigheter under en familjehemsplacering även för äldre barn antingen kan förstärka dessa negativa mönster eller motbevisa dem genom att hjälpa barnet att bygga upp en trygg bas (Schofield & Beek, 2006).

En anknytningsmodell för familjehem

Schofield har utvecklat en modell som visar på vilka processer som är aktiva i utvecklandet av en trygg bas under en familjehemsplacering. Familjehemsplacerade barn och ungdomar har som tidigare nämnts ofta erfarenheter av att ha blivit avvisade eller haft en otrygg anknytning. Familjehemmets funktion är, delvis, att hjälpa barnen att utveckla en trygg bas. Schofields modell utgår ifrån att syftet med en familjehemsplacering är att barn som bor i fosterhem ska få en kapacitet att hantera upp- och nedgångar och svårigheter i livet genom att ta igen omsorgsförluster från barndomen. Schofield identifierar olika områden där anknytningen i familjehemmet är betydelsefull och på vilket sätt, genom en modell. Modellen är dynamisk vilket innebär att de olika områdena påverkar varandra. De områden som ingår i Schofields modell är Att känna sig värd att bli älskad, Att vara aktiv, Att kunna tänka/reflektera, Att känna tillhörighet och Att känna hopp. Att känna hopp om framtiden ses som en effekt av de resterande områdena, och som en del av resilience -begreppet (Schofield, 2002).

Att tycka om sig själv och känna sig värd att älskas utvecklas i kontexten av att man har erfarenhet att bli älskad och omtyckt. Om detta har varit en brist under uppväxten kan en anknytning ha skapats som resulterat i en låg självkänsla och låg självskattning där jaget inte upplevs som värt att älska och ett lågt förtroende till andra människor. Detta kan resultera i en svårighet i att etablera trygga relationer till andra. För familjehemsbarn som har en otrygg anknytning med sig kan det vara en svårighet att acceptera ett nytt tillitsfullt förhållningsätt och avlägga sig defensiva strategier som byggts upp i försvar. För dessa barn krävs ett skifte från desorienterad till orienterade handlingsstrategier innan barnen kan använda familjehemsföräldrarna för att skapa en trygg bas, vilket är en tidkrävande process (Schofield, 2002).

I Schofields studie som grundlade hennes modell visade det sig att äldre barn som kom till familjehem hade behov av att få beteendemässig och emotionell utbildning innan anknytningsrelationer kunde etableras. Dessa barn/ungdomar behövde lära sig att kommunicera sina känslor, uttrycka sina behov och skapa tillit till familjehemsföräldrarnas förmåga och hur de reglerar affekter utan att hamna i defensiva strategier. Att bli placerad i ett familjehem där det inte finns utrymme för detta kan skapa en förstärkning av att inte vara värd att älska (Schofield, 2002).

Enligt Schofields anknytningsteori är det inte endast en höjd självkänsla som leder till etablerandet av en trygg bas, utan även att en frigörelse från de bekymmer som man lidit av i och med en osäker anknytning bidrar till den trygga basen. Känslan av trygghet i en relation/miljö skapar en frihet i handlandet och gör att autonomi skapas. Det finns alltså ett samband mellan att vara aktiv och känna sig autonom och känslan av att vara älskad. Att vara aktiv och få respons på sin kompetens och sin handlingskraft från andra stärker självförtroendet. En osäker anknytning kan lämna lite utrymme för att vara aktiv och ta energi från att orka visa intresse och exploatera. Att vara kompetent och effektiv bidrar till att skapa autonomi. Ofta har familjehemsplacerade barn växt upp med en känsla av hjälplöshet och brist på autonomi där friheten att fatta beslut har varit begränsade i en eventuellt kaotisk och oförutsägbart hemmiljö. Autonomi i tonåren kan symboliseras av känslan av att vårdnadshavarna stödjer en vad man än vill göra (Schofield, 2002).

För att känna sig fri är en trygg individ även beroende av att kunna planera framåt, och ha förståelse för olika handlingsalternativ och kunna analysera dessa utan att vara driven av oro eller rädsla när man fattar beslut. Den trygga basen ger på så vis precis som en större frihet i handlandet, en frihet i tänkande och reflekterande. Genom en förtrolig relation i ett familjehem kan den inre reaktionsmodellen gå mot ett mer positivt tankemönster med positiva förhoppningar och förväntningar på sin omvärld. Genom att kunna samtala om känslor och namnge dem, diskutera situationer då känslor uppkommer kan med tiden mer flexibla strategier skapas för att hantera stressituationer som man utsätts för i det dagliga livet. Detta är dock en tidskrävande process som kräver att omsorgsgivarna inte bara ger kärlek och omsorg utan också stöd i det kognitiva tänkandet (Schofield, 2002). Just reflexivitet är något som krävs i det moderna samhället där det ställs stora krav på individens flexibilitet och anpassningsbarhet till olika sociala sammanhang samt att kunna fatta rätt beslut och planera framtiden (Hallén, 2007).

Att tillhöra en familj har i Schofields modell visat sig vara av stor betydelse för utvecklandet av en trygg bas. Att känna denna tillhörighet är multidimensionell, det handlar om den solidaritet som finns inom en familj där omsorg om varandra ges förutsättningslöst och inkludering sker utan ifrågasättande eller krav på motprestationer. Att få delta i

familjeritualer, relationer och i familjeidentiteten kan vara läkande för barn som saknat detta under sin uppväxt och kan ge styrka från att tillhöra något som är normalt (Schofield, 2002).

En trygg bas och resilience

Kombinationen av dessa olika element; att bli älskad och känna sig värd att älska, att vara en aktiv autonom individ, att ha ett fritt reflekterande tänkande och känna tillhörighet till andra ger tillsammans grunden för självförtroende, handlingskraftighet och känslan av hanterbarhet av livets situationer, alltså en hoppfullhet om livet. Schofields modell är en tanke om vad en familjehemsplacering bör ge för att hjälpa individer som genomgått motigheter för att hjälpa dem till återhämtning och motståndskraft(Schofield, 2002).

Metod

Metod kan betyda ett planmässigt tillvägagångssätt med syfte att uppnå ett visst resultat men kan också beskrivas som vägen till målet (Kvale & Brinkmann, 2009). I detta metodavsnitt kommer vi att redovisa hur vi har gått till väga i genomförandet av vår studie och de val vi har gjort under vägens gång. Vi kommer att redogöra för vår kvalitativa ansats, hur vi har gått till väga för att få svar på våra frågeställningar, hur materialet har bearbetats och analyserats samt andra viktiga aspekter gällande vår studie.

Förförståelse

Att under processen med en uppsats vara medveten om med vilka kunskaper eller förväntningar man går in med är av vikt. Förförståelse som begrepp innebär att det bakom varje tolkning finns och förutsätts, en tidigare, föregående förståelse (NE, 2012c) Utifrån att vi människor får erfarenhet, tolkar vi det som vi ser och upplever utifrån de idéer och föreställningar vi har med oss (Thomassen, 2007).

Bakgrunden till att vi finner detta ämne intressant och vet- värt grundar sig förmodligen till viss del i att vi båda har erfarenhet av socialtjänstens arbete genom vår praktik under föregående termin. Den erfarenhet vi både erhållit under vår praktik inom den sociala barnavården är unik och högst personlig. Samtidigt är det våra gemensamma erfarenheter och tankar som resulterat i att vi tillsammans har genomfört denna studie. Erfarenheterna från vår praktiktid och andra erfarenheterna vi gjort då vi varit aktiva i arbetslivet på det sociala fältet är alltså främst av praktisk karaktär. Den kunskap och de förhållningssätt vi har erhållit under de senaste tre åren på vår utbildning präglar också vårt sätt att se och förstå den verklighet vi möter. Dessa två, den aktiva och den mer teoretiska kunskapen, kan benämnas som personlig kunskap, aktiva kunskaper och redskap för vårt handlande (Thomassen, 2007).

En annan sorts kunskap är bakgrundskunskap som är en mer outtalad och icke-medveten kunskap som innebär tankemönster som omedvetet alltid färgar vårt tänkande och praktiska arbete. Detta är alltså en del av vår handlingskompetens som vi inte avsiktligt kan reflektera över (Thomassen, 2007). Men med en kunskap om att vi aldrig kan ge oss in i ett sammanhang eller i en frågeställning förutsättningslöst skapar vi en tankemässig utgångspunkt för att se att allt är färgat av våra förkunskaper och sociala kontexter. Att vara medveten om detta och aktivt reflektera över de yrkesbaserade erfarenheter likväl som de personliga och hur dessa kan påverka de resultat som framkommer kan medvetandegöra handlingsätt och tolkningsramar som annars riskerar att inte uppmärksammas. En medvetenhet om detta kan minska risken för bias (Kvale & Brinkmann, 2009).

Valet av kvalitativ forskningsmetod

Kvalitativ forskningsmetod syftar till att återge de subjektiva upplevelserna och erfarenheterna av en individs upplevelsevärld (Dalen, 2008) och lämpar sig då man som forskare önskar beskriva och skapa förståelse för ett fåtal informanternas redogörelser (Kvale & Brinkmann, 2009). Då vårt syfte är att undersöka familjehemsplacerade ungdomars upplevelser och personliga erfarenheter av att bli och vara placerade i familjehem föll sig valet av kvalitativ forskningsmetod naturligt. För att undersöka detta lämpar sig således en kvalitativ studie bäst då det är berättelsen vi vill analysera och inte kvantiteten av exempelvis nöjdheten med att vara familjehemsplacerad. En kvantitativ undersökning hade kunnat påvisa mätbara resultat och presentera en statistisk överblick (Greasley, 2008). För att uppfylla vårt

syfte ger en kvalitativ undersökning en djupare inblick i informanternas upplevelser och skapar en större möjlighet till förståelse och utökad kunskap. Metoden tillåter också oss att ta tillvara de nyanser som kan framträda i materialet på ett sätt som hade kunnat gå förlorat vid val av annan metod (Kvale & Brinkmann, 2009). Den kvalitativa forskningsmetoden tillåter forskaren att betrakta individen ur ett helhetsperspektiv vilket är en fördel då man undersöker komplexa livserfarenheter. Dock utgör själva syftet och de påföljande frågeställningarna naturliga avgränsningar som gör att vissa delar av informanternas livsvärld är mer signifikanta än andra (Larsson, 2005).

Vidare har vi använt oss av en abduktiv strategi som är en kombination av deduktion och induktion. Abduktiv strategi innebär således att man både utgår från teori och empiri (Larsson, 2005). När vi konstruerade vår intervjuguide utifrån det syfte och de frågeställningar vi skapat hade vi delvis tankar på de teorier vi sedan skulle använda och på så vis präglades frågeguiden av det tankesätt och de begrepp vi hade i åtanke. Dock hade vi inte innan empirin införskaffades och analysen påbörjats helt bestämt vilka teorier vi skulle utgå från utan var öppna för de resultat vi skulle finna.

Kvalitativ forskningsintervju som insamlingsmetod

Då vi valt en kvalitativ forskningsmetod föll det sig ändamålsenligt att använda kvalitativ forskningsintervju som tillvägagångssätt för att erhålla det empiriska materialet. Intervjuer anses vara en god metod då man som forskare är intresserad av att lyfta fram den intervjuades egna upplevelser och få fram den intervjuades eget perspektiv på sina upplevelser och erfarenheter. Den kvalitativa forskningsintervjun kan beskrivas som ett strukturerat samtal där intervjun genomförs med ett specifikt syfte och där interaktionen mellan forskare och informant i sig är en process som producerar kunskap (Kvale & Brinkmann, 2009).

Intervjuguide

Då det är erfarenheter, upplevelser och en önskan om att ta del av de ungas livsvärld som är av intresse har vi valt att göra semistrukturerade intervjuer. Vi har valt att ha en intervjuguide (se bilaga 3) med färdiga teman och flera av frågorna har en narrativ karaktär för att uppmuntra informanten till att berätta om sina upplevelser och då på så sätt ge informanterna själva en möjlighet att svara fritt och välja vad de anser vara av vikt. Detta kan också skapa en mer dynamisk intervjusituation (Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjuguiden består av följande fyra teman som är direkt kopplade till våra frågeställningar: Bakgrund, att byta miljö, att bo i familjehem samt att lämna familjehem. I samtliga teman har vi inkluderat frågor som inte är direkt kopplade till våra frågeställningar men som ändå är av betydelse för att beskriva och förstå sammanhanget.

Att intervjun är semistrukturerad innebär att vi har haft möjlighet att gå utanför vår intervjuguide, vara flexibla och följa med intervjupersonen dit den leder oss i intervjun, samtidigt som vi har haft en viss struktur som gått igenom samtliga intervjuer vi genomfört vilket kan vara ett sätt att säkerställa att viktiga frågeställningar inte glöms bort (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi valde att genomföra samtliga intervjuer via fysiska möten där vi träffade informanten personligen. Detta ser vi som en stor fördel då kommunikativa nyanser inte går förlorade vilket hade kunnat vara fallet om man genomfört intervjuer via internet eller andra kommunikationsmedel. Hur informanterna pratar i kombination med röstläge och kroppsspråk kan tas tillvara i den kvalitativa intervjun (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi valde att spela in intervjuerna med en smartphone för att sedan kunna transkribera dem. Att spela in intervjun hade också fördelen att vi då i princip inte behöver anteckna alls under själva intervjun vilket vi tror kan påverka intervjusituationen positivt både för oss och för den unge som blir intervjuad och bidra till en lugnare och mer förtroendegivande situation.

Urval

Då vår studie är en del utav ett större projekt i en mellanstor kommun i Västsverige, vars syfte är att utvärdera om familjehemsplaceringar är rätt insats för ungdomar, var vår urvalsgrupp till en början styrt utav detta projekts yttre ramar. Projektet som har som syfte att utvärdera familjehemsvård för äldre ungdomar utgår från de ungdomar som blivit placerade för första gången då de varit mellan 16-20 år under två givna år, som kommunen valt som ram för utvärderingen. Denna urvalsgrupp bestod totalt av 8 individer. Detta kan ses som ett målstyrt urval (Bryman, 2011).

Samtliga individer blev tillfrågade, via telefon, att delta i vår studie av sina tidigare handläggare på socialtjänsten. Utav dessa åtta var det fyra stycken som var positiva till att vara med i vår studie. Av dessa fyra blev det ett bortfall på grund av sjukdom. För att vi skulle få material till vår uppsats utökades därför vår urvalsgrupp till att även omfatta ungdomar som varit placerade under ytterligare ett år, även om detta år inte tillhörde den period som ursprungligen gällde projektet. Av dessa var det två stycken ungdomar som var positiva till att delta i vår studie. I denna så kallade ”utökade urvalsgrupp” blev inte samtliga som varit placerade under året tillfrågade. Detta på grund av att vi tidsmässigt inte kunde ta emot fler än två ytterligare informanter. De tre år som varit aktuella för vårt urval har varit inom en femårsperiod vilket innebär att de ungdomar vi intervjuat har en närhet till sina upplevelser i familjehemmet vilket har varit en förutsättning för vårt syfte med uppsatsen.

Inför att handläggarna skulle ta kontakt med ungdomarna hade vi förberett ett manus för dem att följa under telefonsamtalet. Detta valde vi att göra för att säkerställa att alla ungdomar som erbjöds att vara med skulle få samma information och därmed samma förutsättningar att tacka ja eller nej till att delta i vår studie. Efter det att handläggarna ringt ungdomarna skickades det hem ett informationsbrev till ungdomarna med samma information om studien de fått i telefonsamtalet (se bilaga 1). Detta valde vi att göra för att säkerställa att ungdomarna var införstådda med syftet med studien och att de dessutom hade en chans att läsa igenom det i lugn och ro. Därefter förmedlade handläggarna kontaktuppgifter till de ungdomar som tackat ja och vi ringde då upp dem för att boka in tid och plats för intervju.

I den första urvalsgruppen där samtliga blev tillfrågade finns det ingen risk för att socialtjänsten som förmedlade kontakten på något sätt styrde urvalet av ungdomar. I den utökade urvalsgruppen blev det av tidsmässiga skäl en annan urvalsmetod där det snarare var slumpen som avgjorde vem som ringde först och vem som tackade ja. Hur urvalsmetoden från socialtjänsten såg ut i den andra urvalsgruppen, hur de gick tillväga när de valde vilka ungdomar att kontakta vet vi inte. Dock har vi ingen anledning att tro att de på något sätt avsiktligt har valt ungdomar som är av samma åsikt eller har haft samma upplevelse etc. då vårt samlade material har visat sig vara väldigt varierat och inte likriktat. Då vi har en kvalitativ ansats med syfte att belysa enskilda, subjektiva upplevelser är urvalsprocessen inte lika kritisk som i en studie som ämnar frambringa generaliserbara resultat. Detta under förutsättning att urvalsprocessen är transparent för läsaren (Bryman, 2011).

Studiens begränsningar och avgränsningar

Vår studie har haft naturliga begränsningar och avgränsningar i urvalet av informanter i och med vårt samarbete med socialtjänsten i den kommun vi samarbetat med. Detta samarbete var dock flexibelt och även om vårt urval initialt styrdes av deras projektram förändrades urvalet senare, som tidigare nämnt.

Genomförande av intervjuer

Vårt huvudsakliga syfte med våra intervjuer var att samla in empiri som besvarar våra frågeställningar. En förutsättning för givande intervjuer är att informanterna känner sig komfortabla med att dela med sig av sina personliga erfarenheter till två för dem, okända personer. Därför eftersträvades en så bekväm stämning som möjligt före och under intervjun och vi var noga med att bemöta ungdomarna på ett respektfullt sätt. Något vi tänkt på inför intervjuerna var den rumsliga aspekten och det faktum att vi var två personer som intervjuade. Platsen för intervju varierade utifrån ungdomen önskemål, mellan två olika platser. Vi var noga med att välja intervjuplatser som inte skulle förknippas med socialtjänsten och som var mer neutrala för ungdomarna. Samtliga intervjuer genomfördes ansikte mot ansikte.

Informanterna var förberedda på vårt syfte och vad intervjun skulle handla om, sedan telefonkontakt tidigare och genom informationsbrev. Vi återknöt till detta innan intervjun påbörjades för att bekräfta att de var införstådda med vad det material som kom fram i intervjun skulle användas till och hur vi skulle hantera det. Vi informerade om att intervjun skulle spelas in och den ungefärliga tiden (1 timme). Enligt Kvale & Brinkman (2009) är det extra viktigt att under de första minuterna av intervjun visa intresse, förståelse och respekt för informanten då detta sätter tonen för intervjun och ungdomens uppfattning om intervjuaren (Kvale & Brinkman, 2009). Därför inleddes intervjun med småprat kring lättare ämnen för att sedan röra oss mot fokus.

Vår första intervju innebar en test av intervjuguiden och vi gjorde inga större ändringar av denna utan kom fram till att den höll. Intervjuguidens teman blev en stöttning i att följa och få fram ungdomarnas berättelser och upplevelser. I intervjuandet hade vi i förväg bestämt att en av oss mer aktivt utgick ifrån frågeguiden medan den andre koncentrerade sig mer på följdfrågor till ungdomens redogörelser. Vi valde att inte gå in alltför djupt på ungdomarnas barndom och psykiska mående då detta kunde vara känsliga områden och inte huvudfokus i vår studie. När dessa ämnen blev berörda var det särskilt viktigt att visa aktivt lyssnande och respondera på det som sägs (Eide & Eide, 2006).

En intervjusituation innebär alltid interaktion och på så vis ett socialt samspel mellan intervjuare och informant. För att främja rika beskrivningar är följdfrågor och frågor om preciseringar av situationer och känslor nödvändiga. Ett aktivt lyssnande är en förutsättning för att fånga upp dessa andrafrågor (Kvale & Brinkman, 2009) och här kan vi se en fördel av att vi var två intervjuare. Interaktionen mellan intervjuare och informant innebär också att samtliga deltagares tolkningsramar är aktiva i samtalet. Att intervjuaren under intervjun gör tolkade sammanfattningar av det informanten uttrycker ger ett utrymme för informanten att bekräfta eller dementera tolkningen (Kvale & Brinkman, 2009). Detta stärker validiteten i intervjun och minskar risken för misstolkningar. Vår intervjuguide lämnade ett stort utrymme för andrafrågor och vi försökte uppmuntra informanterna till narrativt berättande genom att understödja informanten verbalt och ickeverbalt (Eide & Eide, 2006). Innan inspelningen av intervjun avslutades tillfrågades informanterna om de hade något de ville tillägga eller förtydliga.

Det går inte att undvika att det finns en viss maktasymmetri i intervjusituationen, och intervjun bör inte ses som en dialog mellan två jämbördiga parter. Som intervjuare sätter vi agendan för intervjuas utformning med bakgrund av vetenskaplig kompetens och har även makten över vilka frågor som ställs. Dessutom besitter intervjuaren ett tolkningsmonopol över vad som ses som viktigt och hur detta ska förstås (Kvale & Brinkman, 2009). En medvetenhet om detta gör det enklare att minimera negativa konsekvenser av denna maktaspekt exempelvis genom att som tidigare nämnt ställa följdfrågor och eftersträva rika beskrivningar.

Man bör också vara medveten om att man som representant för universitetet och då vi i samarbete med socialtjänsten utför en studie, intar en viss maktposition och att detta kan påverka informanternas sätt att svara och villighet av att dela med sig av personliga erfarenheter.

Databearbetning och analysmetod

Då vår insamlade data var i ljudform efter de genomförda intervjuerna krävdes en bearbetning genom en transkribering till textform. Detta utförde vi manuellt och intervjuerna skrevs ut i sin helhet. Under transkriberingen gjordes mindre markeringar för ordlösa stämningar och vi noterade avsnitt som var extra tänkvärda inför analysen. Analysen påbörjas redan i intervjustadiet och utvecklades och uttalades sedan alltmer under den process som blir den vetenskapliga analysen (Kvale & Brinkman, 2009). Transkriberingen fyllde även funktionen att vi lärde känna vårt material bättre.

Efter genomläsning av materialet påbörjade vi en kodning där vi dekonstruerade texten i olika teman. Kodningen är en del av analysprocessen genom att de fragment som plockats ut är grunden för denna (Watt Boolsen, 2007). När vi började kodningen utgick vi från teman som funnits med i intervjuguiden: *Bakgrund till placering, Att lämna sitt hem/sin vardag, Att bo i familjehem, Att flytta från familjehemmet* och nya teman *Socialtjänsten och Meningsskapande* som framkom under kodningens gång och hjälpte oss att besvara våra frågeställningar, då undersökningens syfte är kodningens förutsättning (Watt Boolsen, 2007). Kodningens fragmentering av materialet underlättar analysen och bidrar till att lättare få en överblick av återkommande teman. En kritik som riktats mot kodning är att kontexten och den sociala situationen riskerar att gå förlorad (Bryman, 2011). Vi behöll därför även de utskrivna intervjuerna i sin helhet så att vi kunde gå tillbaka och se sammanhanget kring de utplockade bitarna.

Vilken analysmetod som används ger konsekvenser för hur materialet framstår och vilka slutsatser som dras. Redan i intervjustadiet påbörjas en tolkningsprocess då det som informanten beskriver tolkas av oss och medvetet eller omedvetet knyts an till tidigare kunskaper och begrepp från teorier. Analysprocessen är därför pågående under hela arbetet med uppsatsen men koncentreras och uttalas under avsnittet då vårt resultat presenteras. För att skapa en ytterligare struktur och överskådlighet av det kodade materialet använde vi oss även av en meningskoncentrering. Detta angreppssätt fokuserar på att koncentrera det som sägs i kortare formuleringar där den underförstådda meningen formuleras. Dessa kortare textstycken blir sedan grunden för mer omfattande tolkningar med en koppling till teori (Kvale & Brinkman, 2009). Vi har valt att använda oss av begrepp från tre olika teoretiska perspektiv och det är genom att tolka materialet med hjälp av dessa som vår analys har gjorts. Valet av teori är därför signifikant för vilka slutsatser som dras i vår analys, vilka teoretiska begrepp som används lyfter fram delar av materialet medan andra, som hade kunnat vara av intresse i andra sammanhang, hamnar i bakgrunden (Bryman, 2011). I analysen drar vi även paralleller till likheter och skillnader gentemot tidigare forskning.

Vi har valt att presentera vårt resultat och analysen omlott i en löpande text. Detta är främst för att en separat presentation av resultatet hade krävt många upprepningar för att analysen skulle bli tydlig och göra det mindre läsvänligt. En risk med att framställa resultatet och analysen på detta sätt är att analysen riskerar att få ett större utrymme än informanternas berättelser som utgör grunden för vår empiri (Kvale & Brinkman, 2009).

Etiska överväganden

Att genomföra en intervjustudie är omgivet av etiska ställningstaganden. Det finns en rad etiska principer som man som forskare bör vara medveten om och utgå ifrån i sitt arbete. Den mest grundläggande aspekten är principen kring frivillighet och deltagarsamtycke från intervjupersonerna (Bryman, 2011). För att säkerställa detta har vi varit noggranna med att informera informanterna om vår studies syfte både genom informationsbrev och muntligt i samband med intervjun och använde oss av en samtyckesblankett (se bilaga 2). Vi informerade även om att informanterna intervjuar kommer vara anonyma under hela processen och materialet från början till slut behandlas konfidentiellt, vilket också är en vedertagen etisk princip (Bryman, 2011). Konfidentialiteten blir särskilt viktig när känsliga ämnen berörs. Vi var även förberedda på att intervjuerna kunde innebära känslomässiga konsekvenser för informanternas del då vi anade att flertalet av dem hade svåra erfarenheter bakom sig (Kvale & Brinkman, 2009). Ytterligare en etisk aspekt som vi betänker i vår studie är rätten till ett privatliv och en försiktighet med att överträda gränsen för vad informanterna vill bevara för sig själva (Bryman, 2011). Det är viktigt att informanterna är medvetna om att de inte är tvungna att berätta något och har rätt att neka till att svara på en frågeställning om de inte vill besvara den. Även detta informerade vi om innan intervjun och om anonymiteten i det material som senare redovisas.

Vi har valt att hänvisa till våra intervjupersoner som informanter då resultat och analys presenteras. Detta har vi gjort med hänsyn till att de ska förbli så anonyma som möjligt då det i intervjuerna framkommit uppgifter som kan vara känsliga. Om vi exempelvis hade valt att använda oss av fingerade namn hade läsaren kunnat skapa sig en bred karaktärsuppfattning av de olika informanterna vilket hade kunnat försvaga anonymiteten. Detta har för oss utgjort ett etiskt övervägande där vi beslutat att anonymiteten måste komma först, då konfidentialiteten är en viktig etisk princip inom forskning (Bryman, 2011). Av detta skäl har vi även beslutat att inte redogöra för vilken kommun som informanterna kommer ifrån, då detta inte heller är viktigt för studiens resultat.

Då flertalet av våra informanter har tunga erfarenheter sedan tidigare var detta något som vi fick betänka hur det skulle hanteras etiskt. Att informanterna fick information kring studiens syfte och frågeställningar i förväg gjorde att de kunde ta tid på sig att överväga om de ville delta i studien. Vi förhöll oss till detta genom att hålla oss inom ramen för vad vårt syfte var och ha en beredskap på att svåra minnen kunde väckas. När intervjun avslutats ställde vi frågor kring hur de upplevt intervjun och vi uppfattade att ungdomarna kände ett värde i att berätta och dela med sig av sina erfarenheter. Flera av informanterna uppgav att de såg det som motiverande att vara del i ett utvärderingsarbete.

Kommunen som vi fått kontakten till våra informanter av via deras utvärderingsarbete, ville bidra med en ersättning till de ungdomar som medverkade i studien i form av biobiljetter. Det råder olika åsikter kring hur man bör se på gåvor i samband med forskning då detta kan utgöra en lockelse till medverkan. Enligt etiska rådet vid Mittuniversitetet ses det dock inte som fel att ge en gåva i form av biobiljetter eller pengar som tack för att informanter tar sig tid för att delta i en studie (Mittuniversitetet, 2012). Vår uppfattning som forskare är att detta är en fin gest gentemot informanterna som både bidrar med sin tid och sina upplevelser. Vi upplevde dessutom, som tidigare nämnt, att informanterna själva såg det som ett egenvärde att berätta om sina upplevelser. Biobiljetternas lockelse överskuggade därmed inte det värde de upplevde av att dela med sig av sina erfarenheter.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Trovärdigheten i en vetenskaplig text är något som är eftersträvansvärd för alla forskare oavsett vilken metodik som används. Genom att ha en hög validitet och reliabilitet stärks tillförlitligheten för de resultat som presenteras. Validitet och reliabilitet är aktuella under en studies alla faser. Validiteten behandlar i vilken grad det som åsyftas att undersökas faktiskt har undersökts (Kvale & Brinkman, 2009). Detta har under vårt uppsatsarbete bland annat blivit aktuellt under intervjusituationerna då vår intervjuguide utgick från vårt syfte och därmed avgränsade vårt intag av information. Under intervjuerna stärkte vi validiteten genom att ställa följdfrågor och därmed minimera risker för feltolkningar av informanternas uttalanden. Ett annat exempel på detta är att vi redogjort för vår förförståelse och aktivt reflekterat över denna. Validiteten blir särskilt aktuell under analysfasen då det alltid finns utrymme för ett flertal tolkningar av samma fenomen. Omedveten bakgrundskunskap hos forskaren kan göra att icke tillförlitliga slutsatser och tolkningar görs. Under denna fas kan vi se det som en fördel att vi varit två och därmed kontinuerligt kunnat kritiskt granska våra tolkningar och analyser. Att redogöra för hur vi använt våra teoretiska begrepp skapar också en hög validitet då detta ger en redogörelse för hur tolkningar har gjorts (Kvale & Brinkman, 2009).

En tydlig redogörelse av utförandet stärker även reliabiliteten som syftar till stabiliteten i forskningsresultaten. En prövning av detta kan exempelvis vara om flera olika forskare når samma resultat utifrån samma utförande av studie alternativt att forskaren själv tydligt beskriver hur analysfasen har förfarit (Kvale & Brinkman, 2009). Vi har eftersträvat en sådan transparens i vår studie. Att vi i analysen knyter an till tidigare forskning kan också ses som en prövning av reliabiliteten då vi finner många likheter med tidigare forskningsresultat från ämnet. Att nå en hög reliabilitet är inte vår huvudsakliga fokus då vårt syfte är att undersöka våra informanternas subjektiva upplevelser. Vi strävar därför heller inte efter ett generaliserbart resultat främst, då våra informanternas upplevelser är högst individuella och inte en presentation om sanningen kring hur alla familjehemsplaceringar upplevs. Dock menar Kvale & Brinkman (2009) att även det subjektiva kan stå för en viss objektivitet om man tar hänsyn till sociala konstruktioner och föränderlighet (Kvale & Brinkman, 2009).

Reflektioner kring att vara två forskare

Som nämnt i tidigare stycke har det under delar av arbetet varit en fördel att vara två då detta ger ett större utrymme för kritik mot eget tänkande och tolkande. Vi har under uppsatsens gång båda varit aktiva under alla moment och utfört samtliga intervjuer tillsammans. Vid tillfällen har vi delat upp skrivandet av olika områden men vi har alltid gjort en gemensam genomgång av dessa för att försäkra oss om att vi i så hög grad som möjligt får samma kunskaper. Att vi varit två har på så vis inneburit att vi genomfört ett större arbete än vad som hade varit möjligt om vi arbetat individuellt.

Resultat och analys

I detta kapitel kommer vi att redovisa de erfarenheter och upplevelser som framkommit i våra intervjuer varvat med teoretiska tolkningar och kopplingar till tidigare forskning. Våra resultat presenteras utifrån olika teman som alla berör upplevelsen av att vara och bli familjehemsplacerad. Sammankopplat med detta görs analyser och tolkningar av det som framkommit med hjälp av de teoretiska begrepp som presenterats i tidigare teoriavsnitt. Inledningsvis görs en kortare presentation av informanterna och därefter följande teman: *Att byta miljö* och den komplexitet det kan innebära, *Att bo i familjehem* och hur detta påverkar vardagslivets olika aspekter, *Att lämna familjehem* samt *Meningskapande* ur ett tillbakablickande perspektiv och slutligen ett tema om *Vikten av valet av familj*.

Presentation av intervjupersoner

Vi kommer i denna presentation av resultat och analys att referera till våra intervjupersoner som informanter. Vårt resultat utgår från intervjuer som gjorts med fem personer. Av dessa är tre killar och två tjejer och de är i åldrarna 16-20 år idag. Alla har idag flyttat från familjehemmen. Tre av informanterna avslutade sin placering för över ett år sedan, medan två av informanterna varit placerade tidigare i år. Placeringstiden har varierat mellan 2-3 månader som kortast till 1,5 år som längst. Fyra av våra informanter har bott i så kallade traditionella familjehem, medan en informant bott i en nätverksfamilj som han delvis kände sedan tidigare. En informant bodde i jourhem, i nio månader, innan placeringen. Bland våra informanter finns det erfarenheter av andra vårdformer såsom HVB-hem, institution och behandlingshem. Idag bor tre av informanterna i egna lägenheter, varav en har stöd från socialtjänsten. En informant bor på HVB-hem i väntan på egen lägenhet och en bor hos sin biologiska mamma. Vilken sysselsättning informanterna har är olika. Två av dem studerar, en på gymnasienivå och en på komvux. En informant har praktik, en är arbetssökande och en har fast anställning och arbetar heltid. I resultaten framkommer upplevelser och citat från dessa fem intervjupersoner.

Att byta miljö

Att byta miljö och flytta in i en ny familj beskriver samtliga informanter som en stor omställning. Flytten innehåller flera aspekter och en komplexitet av känslor kring att lämna sitt hem och komma till en ny familj. Flytten och utredningen av socialtjänsten kan innehålla känslor av lättnad, skuld, förhoppningar och maktlöshet.

Bakgrund till placering

Hur kontakten med socialtjänsten togs påverkade vilken inställning informanter hade till en utredning och placering. Av de informanter som själva tagit kontakt med socialtjänsten framkommer det att de såg det som den enda utvägen från en ohållbar livssituation. Samtidigt beskriver de skuld-känslor gentemot sina föräldrar då de upplevde att föräldrarna tog det som ett svek och som ett bevis på att de inte klarat av sin roll. En informant, vars mamma tog kontakten med socialtjänsten med önskan om en familjehemsplacering på grund av en konfliktfylld relation till dottern, upplevde detta som ett svek från mamman och som att hon inte var önskvärd i hemmet.

Den bakgrund som samtliga informanter uppger som skäl till att de blev placerade är en kombination av problem i hemmiljön och relation till föräldrarna samt eget beteende. Några av informanterna beskriver det som att deras mående och beteende var ett resultat av

hemmiljön, medan andra beskriver det mer som en växelverkan mellan problem i hemmet och eget beteende. Samtliga ungdomar har haft en problemfylld situation en längre period innan kontakt med socialtjänsten togs och placering skedde. För flera av ungdomarna var placeringen inte ett resultat av en enskild händelse under det senaste året utan en livssituation som varit, och blivit, alltmer ohållbar. Två informanter beskriver det som att de mådde så psykiskt dåligt att de hade suicidtankar innan placeringen.

Informanternas beskrivning av sin placeringsbakgrund kan ses ur ett risk- och skyddsperspektiv. Som Andersson (2008a) beskriver finns risker både i omgivningen och inom en person. Att en person utsätts för flera risker samtidigt ger en ökad risk för störning i kontinuiteten i livsloppet. Det kan ses som att ungdomarna under en lång tid haft ett stort antal risker i sin omgivning och hemmiljö men samtidigt haft tillgängliga skyddsfaktorer som gjort att situationen ändå har varit fungerande och förhållandevis hållbar under en längre tid (Andersson, 2008a).

Att få göra sin röst hörd

I samband med en familjehemsplacering görs en utredning av socialtjänsten där både barn och föräldrars ska få uttala sig om sin inställning till insatsen. I denna utredning kan flera olika alternativ kring placeringsform vara aktuella. I diskussionen kring placeringsalternativen uttrycker samtliga informanter att det är viktigt att känna sig hörd och bli lyssnad på. En ungdom beskriver nedan hur hon önskat att socialtjänsten hade frågat för att hon skulle känna sig mer delaktig och lyssnad på:

”Ungdomen det handlar om kanske inte framför allt ska få vad dom vill, inte så, men lyssna framför allt vad den unge har att säga. Om sitt mående för det första. ”Vad tycker du att vi ska göra för att det ska bli bättre? Hur vill du ha det om du fick bestämma? Jag lovar inte att det bli så men vad skulle du vilja, hur skulle du vilja ha det?” [tänkta frågor som socialtjänsten kan ställa]Det är viktigt”

Speciellt att få uttala sig om sitt eget mående ingår i att ha ett barnperspektiv i förhållande till ungdomen under utredningen. Att med ökad ålder ta ökad hänsyn till vad barn och unga säger ingår i barnperspektivet och är även inkluderat i de lagar som socialtjänsten utgår från. Även internationell forskning poängterar vikten av att de unga själva är med och del i de beslut som rör dem. Om ungdomen upplever att de inte tas på allvar eller att deras åsikt inte räknas kan det leda till en känsla av maktlöshet inför sin livssituation (Mitchell et al., 2010).

Flera av informanterna uppger att de under utredningstiden hade en önskan om att få en egen lägenhet och klara sig själva. Detta var i samtliga fall inget som var aktuellt från socialtjänstens sida då de ansågs för unga. Detta kan ses som ett uttryck för den ambivalens som kan finnas i synen på barn där barn ses som på en balanserande skala mellan autonomi och sårbarhet (Nordenfors, 2006). Ungdomarnas önskan om att flytta till egen lägenhet kan ses om ett uttryck för självständighet och en vilja att stå på egna ben, oberoende av stöd. Ur socialtjänstens perspektiv ses ungdomarnas sårbarhet och man ser ett behov av stöd samtidigt som familjehemmet ska främja autonomi. Behovet av att ses både som självständig och som sårbar är grundläggande för goda förutsättningar för att utvecklas (Nordenfors, 2006). Två av ungdomarna som önskat att flytta till egen lägenhet uttryckte tydligt att de i efterhand har insett att de var för unga och att det inte hade varit ett fungerande alternativ för dem i den situation de var i då.

Då ungdomarna till stor del utgår från att de är autonoma individer utan något skyddsbehov medan socialtjänsten ser ett behov av skydd kan detta leda till svårigheter att mötas om man inte har en öppen dialog kring detta. En informant beskriver att han tidigare upplevde det som att socialtjänsten tog dåliga beslut kring hans situation. Nedan beskriver han hur han ser på det idag:

"Många säger att socialtjänsten aldrig lyssnar, men dom gör det, men det är bra det att de tänker typ 10 år framåt. Dom tänker på framtiden, alla ungdomar, de är inte många ungdomar som tänker på framtiden, dom tänker på nuet "Jag måste dit, jag måste det" om de bara tänker lite längre fram så kommer de förstå varför socialtjänsten gör såhär."

Detta kan ur ett barndomssociologiskt perspektiv ses som ett uttryck för de olika perspektiv som kan finnas i synen på barn och unga. Informantens beskrivning av att han själv är i ett här och nu -perspektiv medan socialtjänsten och de vuxna ser honom ur ett perspektiv där hans blivande är i fokus vilket kan bekräftas i James and Prouts begrepp Being and Becoming. Genom att se barn och unga som något blivande riskerar de att bli marginaliserade och försatta i en position där upplevelsen av nuet är framstår som oviktig (James & Prout, 1990).

Förväntningar och första intrycket

En flytt till ett familjehem sågs av ett par av informanter som en möjlighet till en nystart och en chans att bryta tidigare mönster. Förväntningarna på sig själv och familjehemmet var inte alltid lätta att leva upp till. Flera av informanterna uttryckte att det var en stor omställning att komma från en miljö utan särskilt mycket regler och strukturer till en ny miljö där det fanns tydliga strukturer i vardagen. Att flytta in i en annan familj var för alla informanter ovanligt i början. Just att omställningen och förväntan på att man ska vara skötsam, både från sig själva och av familjehemsföräldrarna, kunde innebära att gå från en ytterlighet till en annan.

Samtliga informanter hade fått träffa sina tilltänka familjehemsföräldrar innan placeringens start. En av informanterna var placerad i en nätverksfamilj, det vill säga, en familj han redan hade kontakt med. Resterande informanter var placerade i traditionella familjehem där ingen kontakt hade funnits sen tidigare. Den informant som var placerad i nätverksfamilj upplevde detta som en väldigt stor fördel och han hade lätt att knyta an till familjen. Detta stämmer överrens med vad som påvisats i tidigare forskning, att det i det initiala skedet är lättare att känna samhörighet och tillhörighet till familjen om det funnits kontakt innan (Hedin, 2012). Trots att ungdomen kände sig välkommen och snabbt såg sig som en del av familjen upplevde han ändå att det var en stor omställning att flytta in i en ny familj:

"... man blir ju lite extra snäll och då klagade de ju tillslut, för att man sa tack för många gånger... men man vande sig till slut lite mer, men inte helt, aldrig helt."

En annan informant beskriver så på samma sätt att hon kände sig väldigt välkommen men att omställningen ändå var svår:

"Det blev för mig för mig så att jag blev liksom jättestressad, det var väldigt mycket, det var svårt att leva i en familj och ta hänsyn till alla runt omkring en, och någon som bestämmer över mig, jag har aldrig haft någon som bestämmer över mig."

Denna omställning kan ur ett teoretiskt perspektiv kopplas till Schofield's anknätningsmodell där det påvisas att förändring av beteende är en tidkrävande process. Unga som kommer till familjehem sent under tonåren har ofta utvecklat starka defensiva strategier vilka har varit nödvändiga för att hantera en svår livssituation. Dessa defensiva strategier kan utgöra ett hinder för att den unge ska kunna knyta an till familjehemsföräldrarna och kunna ta emot deras hjälp till utveckling (Schofield, 2002). Man kan se det som att de handlingsmodeller som de har med sig inte är helt kompatibla med den nya miljön som familjehemmet innebär. Anknätningen från barndomen tas på så vis med in i alla nya relationer och då även familjehemmet (Schofield & Beek, 2006). Den förändringsprocess som informanterna förväntar av sig själva och av familjehemsplaceringen är således tidskrävande och den förväntade förändringen kan vara svår att nå även om viljan finns.

Att bo i familjehem

Vardagen innehåller flera aspekter och dimensioner som präglar relationen till andra, ens självbild och identitet. Områden såsom skola, fritid och sociala relationer och hur de påverkats av flytten till familjehem kommer här tas upp likväl som hur atmosfären i familjehemmet påverkas positivt och negativt av olika strukturer och vilka faktorer som spelar in när det gäller känslan av inkludering och gemenskap.

Skolgång

När det gäller placeringens inverkan på vardagslivet är skolan en stor del av denna för unga då det utgör deras dagliga sysselsättning. Skolan kan ses som en plats för många vardagliga relationer och möten, både i förhållande till skolkamrater och till lärare. Upplevelsen av skolans betydelse i vardagslivet är individuellt. Tidigare forskning som har belyst ungas egna upplevelser av familjehemsplacering har visat att skolan är en viktig plattform för unga i samhällsvård (Hedin, 2012). Två av informanterna kunde gå kvar i sin gamla skola även efter flytten till familjehemmet. En av dessa informanter uttryckte att detta var väldigt skönt då det redan var mycket förändringar i vardagen i och med flytten. Hon beskriver att skolan på sätt och vis blev en frizon och en trygg plats:

”När det är så mycket runtomkring, och det ändå var så pass många förändringar på kort tid så kunde jag inte haft bättre lärare än jag hade alltså jag hade världens bästa. Så det blev en jätte... befrielse. Att det inte var jobbigt där också. Faktiskt.”

För den andre informanten, som inte behövde byta skola, var skolgången fortsatt tung och svår att orka med även efter familjehemsplaceringen. Dock utgjorde hans familjehemsföräldrar ett stöd i skolgången genom att de försökte uppmuntra och motivera honom till ökad närvaro.

För två av informanterna innebar familjehemsplaceringen att de var tvungna att byta skola, då det inte var möjligt att gå kvar i den gamla. Den ene informanten beskriver att han såg bytet av skola som en chans till nystart då hans tidigare skolår präglats av skoltrötthet och sporadisk närvaro. Han berättar att han dock upplevde det som väldigt svårt att byta skola. Han kände sig ensam och upplevde det svårt att få nya vänner. Den nya skolan utgjorde en otrygg miljö där han inte kände sig välkommen. Detta uppger han som orsaken till att han inte fortsatte sin skolgång. Han berättar att han saknade sina gamla vänner än mer och den gamla skolans trygghet.

Han uppger själv att han hade önskat ett mer personligt bemötande från skolan och att det hade räckt med att han hade känt en enda person på skolan så hade det kunnat underlätta för honom, och kanske kunnat bidra till att han stannat längre. Han beskriver det på följande sätt:

”... det var ju folk jag aldrig hade träffat innan, jag kände inte någon. En helt ny klass. Helt nya lärare. Jag visste inte vem någon var... det är en väldigt stor förändring. Kommer man till en helt ny skola utan att ens känna någon, då blir det svårt att lära känna någon, i alla fall när man blir, när man är lite äldre, i barnskolan kan man ju bara gå fram och prata med nån. Det är lite värre när man går i gymnasiet.”

Ett skolbyte kan vara en svår omställning. Informantens upplevelse av denna situation och det faktum att han inte orkade ge den nya skolan en chans kan utifrån ett anknytningsperspektiv ses som ett uttryck för låg självkänsla, som en del av en otrygg bas. I Schofield's anknytningsmodell är en av de viktigaste delarna för autonomi tillgången till en trygg bas. Motsatsen, en otrygg bas begränsar individen och gör det svårare att se sig själv som en kompetent och aktivt handlande individ (Schofield, 2002). Tidigare forskning som Spånberger Weitz (2011) genomfört gällande unga vuxnas erfarenheter av skola, samhällsvård och vuxenblivande har visat att unga lever i en komplex vardag och att om det

finns utsatthet inom livsområdena, såsom inom familj, skola och i detta fall, samhällsvård tenderar det att spridas vidare (Spånberger Weitz, 2011). Denna process av överförd utsatthet kan beskriva den situation som informanten upplevde i och med skolbytet då det fanns utsatthet inom andra områden sedan tidigare.

Den andra informanten som också bytte skola i samband med familjehemsplaceringen upplevde inte att skolbytet påverkade henne speciellt mycket, då hon både innan och under familjehemsplaceringen hade en oregelbunden skolgång. Hon berättar dock att närvaron ökade lite i den nya skolan. Hon uppger att detta kan ha berott på att det i hennes familjehem fanns en annan tjej i samma ålder och de gick i samma klass. En annan av våra informanter slutade skolan i högstadiet och har istället därefter haft praktik. För denna informant fungerade denna sysselsättning bättre och han uppgav att han trivdes väldigt bra med sin praktikplats. Han berättar vidare att han fick mycket uppskattning för det arbete han utförde och god kontakt med sina arbetskamrater.

Att han fick mycket uppskattning, både för det arbete han utförde och för sin person, kan ha bidragit till en ökad självkänsla hos ungdomen. Att få positiv respons för något som man utför förstärker känslan av att vara en kompetent och handlingskraftig individ. Efter flera år av svårigheter i skolgången kan detta ge en än större betydelse. Även känslan av tillhörighet till arbetsgruppen och framförallt chefen, tycks ha gett ungdomen ett bidrag till en tryggare bas och en ökad autonomi (Schofield, 2002).

Fritid och sociala relationer

I vardagen återfinns utöver skolgången viktiga områden såsom fritidsaktiviteter och relationer till vänner. Sammantaget så upplever de ungdomar som vi intervjuat att deras fritidsintressen och möjlighet att utöva dessa inte ändrats i och med flytten till familjehem. En ungdom uppger dock att han inte kunde fortsätta utöva sin lagsport, som han tränat på hög nivå, då han flyttade på grund av det långa pendlingsavståndet. Han berättar att han inte såg detta som någon förlust, utan att han såg det som en välbehövlig paus, både psykiskt och fysiskt.

Ur ett perspektiv där barn och unga ses som aktiva aktörer och medskapare av sitt liv kan detta ses som att informanten själv fattade ett beslut utifrån sitt eget mående och utifrån den situation han befann sig i. Informanten berättar att han nu, efter placeringens avslut påbörjat sin fritidsaktivitet igen vilket kan ses som att det beslut han fattade i ett här och nu -perspektiv även var gångbart och var gynnsamt i ett mer långsiktigt perspektiv (James & Prout, 1990).

En annan informant berättar att han kunde fortsätta med sin fritidsaktivitet även efter flytten, då han fortsatte att bo på samma ort. Fritidsintresset, som var en sport, gav honom viktig social samvaro och var en stor del av hans identitet. Att han valde det familjehem som han flyttade in i var till stor del just på grund av att han då kunde bo kvar på orten och bibehålla de för honom viktiga arenorna såsom fritid och praktik. Tillgången till nära relationer och stödjande vuxna är två viktiga processer i resilience -begreppet (Andersson, 2008a). Båda dessa erhöll ungdomen i samband med sin sportutövning, vilket kan ses som att ungdomen fick en påfyllning i sin självkänsla och en positiv tillhörighet att identifiera sig med (Schofield, 2002). På så vis var det betydande för informanten att familjehemsplaceringen inte innebar en längre flytt geografiskt.

Hur flytten till familjehem påverkade informanternas kontakt med vänner såg olika ut. För två av informanterna försämrades möjligheten att bibehålla kontakten med gamla vänner i och med det geografiska avstånd som flytten innebar. En av dessa såg detta som något positivt, då detta gjorde det lättare för honom att undvika dåligt umgänge och bryta kontakter han tidigare haft. I familjehemmet, som var ett nätverkshem, hade informanten en sedan tidigare nära vän.

Detta innebar att han inte bröt med alla sina vänner utan hade möjlighet att stärka de relationer som sedan tidigare varit positiva.

Att ta beslutet att sluta umgås med vänner som innebär ett destruktivt umgänge kan ses som ett aktivt val. Denne informants familjehem erbjöd en stark familjetillhörighet, vilket kanske kan vara en anledning till att denne ungdom vågade och kunde bryta med sitt gamla umgänge som tidigare varit destruktivt för honom. Detta kan ses som att den trygghet som erbjöds i familjehemmet stärkte ungdomen att tänka annorlunda och agera annorlunda, så som det beskrivs i Schofields anknytningsmodell (Schofield, 2002).

Den andra informanten, som också flyttade förhållandevis långt, upplevde detta mer problematiskt. Kontakten med gamla vänner försvårades av avståndet och dåliga kommunikationer och han kände sig isolerad och hade svårt att finna nya vänner på den nya bostadsorten. Denne ungdom kände en lägre tillhörighet till familjehemmet och det kan tänkas att vännerna därför blev mer betydelsefulla. Vänskapsrelationer kan innebära både risk och skydd, då detta både kan innehålla gemenskap, tillhörighet men också vara av destruktivt karaktär (Andersson, 2008a). Informantens berättelse kan ses som en strävan efter att behålla tryggheten i en vardag av förändring. Att skapa nya handlingsmodeller och bryta med gamla är en process som kräver att det finns en trygghet att falla tillbaka på. Men kan se det som att informanten inte hade lyckats bygga upp någon sådan ny trygghet och att då bryta med det gamla, kända är svårt då det kan utgöra den enda trygghet man har. Att informanten uttrycker en vilja att hitta nya vänner kan tolkas som att han hade viss insikt i att de relationer han haft sedan tidigare var av delvis destruktiv karaktär. Att ha starka, nära relationer är således ett skydd men då samma relationer är av destruktiv karaktär kan de istället innebära att skyddet blir en risk (Andersson, 2008a).

För två av informanterna påverkades inte kontakten med vänner efter flytten, trots att flytten innebar att de bytte kommun. För den ena innebar detta att hon hade fortsatt god kontakt med sina gamla vänner, som hon uppger att hon känt sedan hon var liten. Medan det för den andra ungdomen inte påverkade speciellt mycket då hon inte hade så många nära vänner. De ytliga bekanta hon umgicks med kunde hon ha fortsatt kontakt med. För en informant innebar flytten till familjehem ingen större geografisk flytt. Då informanten flyttade från ett HVB-hem till familjehem innebar flytten istället en ökad möjlighet för honom att ha kontakt och umgås med sina vänner. Detta på grund av att det i familjehemmet var större frihet och mindre regler. Informanten upplevde detta som en positiv förändring av hans vardag.

Betydelsen av att kunna bibehålla sin fritidsaktivitet och kontakten med vänner har varit varierande bland informanterna. För ett par informanter innebar möjlighet till fortsatt kontakt med gamla vänner även efter flytten en stabilitet i en vardag som var i förändring. För andra innebar det naturliga avbrott i relationer som flytten bidrog till en välbehövlig paus som också kan ses som stabiliserande. I vilken mån socialtjänsten tog hänsyn till de ungas fritid och sociala relationer i själva placeringsprocessen och val av familj har vi tyvärr ingen större vetskap om. Det vi har fått till oss är att informanterna i stort kände sig delaktiga i placeringsprocessen och de upplevelser, som redovisats ovan, kring hur placeringen påverkat sociala relationer och fritid.

Regler och struktur

Upplevelsen av regler och strukturer i familjehemmet tycks upplevas olika beroende på hur bra ungdomen trivs och hur dennes tidigare erfarenheter av detta sett ut. Att acceptera familjehemmets regler tycks hänga samman med en ömsesidig tillit och förtroende. Två av informanterna berättar att de upplevde att det var mycket regler i familjehemmet och båda uttrycker att de kände detta som en negativ förväntan på dem och deras uppförande. Båda

berättar att de också hade svårt med auktoriteter och framförallt en av informanterna uttrycker att familjehemsföräldrarna tidigt i relationen antog rollen som hennes föräldrar. Hon upplevde att detta gick för snabbt och att de inte hann bygga upp en relation innan de började ställa krav på hennes beteende vilket gjorde att hon upplevde att de inte ens hade gett henne en chans att sköta sig utan en mängd regler och att tilliten till henne var låg från början. Samma ungdom berättar att hon efter familjehemsplaceringen bodde på ett HVB-hem, där hon upplevde strukturer och regler på ett annat sätt:

”Ja det var regler... men det var inte en kvinna och en man som bestämde över mig och jag bodde inte hos dem, i deras hus, i deras familj... vi fick vara med och bestämma mycket mer”

Den andre informanten som upplevde att det fanns mycket regler i familjehemmet beskriver vidare att han hade svårt att acceptera reglerna i hemmet och bröt därför också mot dem. Han upplevde dessutom att han blev jämförd med den andre ungdomen som var placerad i samma hem. Han kände det som att familjehemsföräldrarna ville att han skulle vara mer som honom och att han upplevdes som dålig och avvikande jämfört med den andra placerade ungdomen.

Informantens upplevelse av familjehemmets låga förväntningar och brist på tillit kan ur ett anknytningsperspektiv ses som en förstärkning av en låg självbild och defensiva strategier (Schofield, 2002). Samtidigt kan det ses som att familjehemmets strikta regler syftade till att skydda ungdomen. Ur ett barndomssociologiskt perspektiv är barnet/ungdomen en aktiv medskapare av sin utveckling. För att långsiktig förändring av beteendet ska ske krävs en delaktighet och en dynamisk process mellan barnet/ungdomen och dess omgivning. Synen på att uppfostra med hjälp av strikta regler kan ses som ett uttryck för en socialiseringsprocess som utgår från ett vuxenperspektiv (Halldén, 2007).

Samma informant berättar att han under en tidigare längre jourplacering upplevde de regler som fanns där som naturliga och lätta att acceptera. Han berättar att han kände sig väldigt inkluderad i jourhemmet och att det fanns en tillit till honom där. Ur ett anknytningsperspektiv kan man se det som att han kände en tillhörighet i jourfamiljen vilket gjorde det lättare för honom att ta till sig regler och strukturer, jämfört med familjehemmet där det saknades en ömsesidig tillit (Schofield, 2002).

Samvaro och känsla av tillhörighet

Samvaro och känslan av tillhörighet är ett allmänmänskligt behov. Samtliga av våra informanter beskriver att de på ett eller annat sätt sökt efter detta, vissa har funnit det i familjehemmet och den bas det kunde erbjuda medan andra har funnit det i andra sammanhang eller i andra personer. Ungdomarnas upplevelser av att bo i familjehem, de relationer de skapade och känslan av inkludering eller exkludering i familjen är alla individuella men det finns vissa gemensamma nämnare i deras berättelser och upplevelser. Vi har funnit att flera av ungdomarna poängterar samma saker när de beskriver vad de upplevde som positivt och negativt.

En genomgående upplevelse av samvaro kom ur att det fanns en gemenskap i vardagen. Att vara inkluderad i familjens vardagliga bestyr sågs som positivt, exempelvis genom att man samåkade till jobb och skola på morgonen, att hela familjen samlades för att äta middag och kopplade av med exempelvis tv på kvällen. För att fördjupa relationen till familjehemmet uttryckte de flesta informanter att aktiviteter som var utöver det vardagliga var viktiga såsom utflykter, resor och gemensamma projekt. Detta kan ses som ett aktivt initiativ från familjehemmet att visa en vilja att lära känna ungdomen bättre. Denna önskan att vilja vara inkluderad i vardagen och också göra aktiviteter tillsammans för att stärka kontakten är något som också kan bekräftas av tidigare forskning, både svensk och internationell (Hedin, 2012;

Mitchell et al., 2010). Rutiner i vardagen kan fylla en viktig funktion för att normalisera vardagen (Hedin, 2012).

I ett familjehem där aktiviteter var svåra att genomföra tycktes informanterna också uppleva det svårare att etablera en relation till familjehemsföräldrarna. Att kunna dela intressen är stärkande för gemenskapen och flera av informanterna upplevde det som negativt när familjehemsföräldrarna inte var engagerade i intressen som var viktiga för dem. I vissa fall upplevdes att åldersskillnaden till familjehemsföräldrarna var ett hinder, då detta kunde innebära ett mindre aktivt fritidsliv.

Att kunna kommunicera i vardagen är också något som informanterna uppger har en positiv inverkan på upplevelsen av en god atmosfär. En informant beskriver den vardagliga sociala samvaron som betydelsefull:

”Det kunde vara lite vad som helst. Hon kunde stå och laga mat och jag kunde sitta där och dricka kaffe och snacka skit egentligen. Men det var ju ändå, oavsett vad jag säger, om hon var intresserad eller inte så lyssnade hon i alla fall (...) och hon skiter väl fullständigt i vad jag har köpt för mascara igår. Nå men du vet, det blir ändå liksom... Man blir inte sådär, hon var inte nonchalant överhuvudtaget, utan det var alltid ”jaha vad kul! Vad kostade den då?” även om hon egentligen inte bryr sig.”

Motsatsen till detta, det vill säga att det inte förekommer någon större vardaglig kommunikation påverkar möjligheterna till en bra kontakt och atmosfär negativt. En ungdom beskriver att han i familjehemmet hade en egen våning i huset och då egen ytterdörr, vilket innebar att han kunde komma och gå som han ville och att det inte blev någon naturlig gemenskap i vardagen. Detta beskriver ungdomen som en förlust och uppger vara en bidragande orsak till att han aldrig fick en djupare relation till familjehemmet. I den initiala fasen av placeringen tyckte ungdomen att arrangemanget med boendet där han fick en möjlighet till större självständighet i vardagen var positivt. Samtidigt uppger han dock att det var just den vardagliga interaktionen som han saknade. Detta kan ses som ett uttryck för ambivalens där ungdomen balanserar mellan en vilja till autonomi och samtidigt en önskan om att känna tillhörighet (Halldén, 2007). För att vara autonom krävs att man har en grundtrygghet och ambivalensen kan vara ett tecken på att ungdomen hade behov av en tryggare bas (Schofield, 2002).

Likväl som att kommunikation är viktig kan även andra former av samvaro vara betydelsefulla. Att genomföra gemensamma projekt kan för vissa ha samma inkluderande effekt. En informant berättar att han var delaktig i ett byggprojekt i familjehemmet och att detta för honom betydde mycket för samvaron. Projektet innebar att han fick jobba mycket fysiskt och fick möjlighet att vara ute tillsammans med familjehemmet.

Samvaro och atmosfär är ett resultat av en interaktion där det alltid krävs aktivitet från mer än en part. Alltså krävs det ett samspel mellan, i detta fall, familjehemmet och den unge. Bland informanterna har upplevelserna kring denna interaktion varierat och även deras delaktighet i den. Flera av informanterna har i sina berättelser uttryckt att de själva varit aktiva aktörer och medskapare i interaktionsprocessen för att skapa samvaro medan några informanter istället i efterhand kan se att de hade kunnat vara mer aktiva och tillmötesgående i interaktionen med familjehemmet.

Att inte bara visa omtanke genom att samtala och lyssna utan att även visa detta i handling var något som ett par av informanterna poängterade som särskilt betydelsefullt för dem. En informant beskriver det på följande sätt:

"Jag har ju aldrig hört det här liksom att 'Åh men det löser vi, vi ringer dit imorgon.' Och då ringde hon ju faktiskt imorgon! Nog att man hör att man ska ringa imorgon, men så ringer man om 14 dar. Det är jag ju van vid. Och då blir jag sådär 'Wow, hon ringde verkligen!' Det var rätt fräckt att se faktiskt. Konstigt nog."

En annan informant beskriver att han fick betydelsefull uppskattning, inte från familjehemmet, utan från en annan viktig person i hans nätverk, som också var hans chef. Ungdomen utförde under familjehemsplaceringstiden obetald praktik. Då chefen inte kunde ge honom lön på grund av informantens ålder gav han en gåva i form av ett lättare motorfordon. När informanten berättar om det blir det tydligt att det inte enbart handlade om vilken gåva det var utan snarare att det upplevdes som en bekräftelse på att han var uppskattad. Han beskriver det på följande sätt:

"Ja... han slösade ju, jag vet inte hur länge jag hade jobbat där men när jag fyllde år i alla fall så hade jag inte jobbat där så länge, men han ville hela tiden betala mig... så han köpte en cross till mig istället"

Att finnas till för den unge, att lyssna men också agera utifrån deras behov kan upplevas som en betydande bekräftelse på sin person, vilket också beskrivs i tidigare forskning om ämnet. Att gå från ord till handling och aktivt visa sin omsorg har visat sig vara en viktig i uppbyggandet av ungdomars självkänsla (Luke & Coyne, 2008).

Något som försvårade känslan av gemenskap och påverkade atmosfären i familjehemmet var om grundvärderingar inte delades och det fanns olika religiösa uppfattningar och livsstilar. En informant berättar att hon under familjehemsplaceringen ändrade trosuppfattning och konverterade till en annan religion än den som familjehemmet hade. Hon berättar att reaktionerna på detta var väldigt negativa och att atmosfären i familjehemmet förändrades drastiskt.

"Allting var bra, verkligen, tills jag konverterade. [...] Allting var jättebra, jag fick prata som jag ville, folk lyssnade på mig, men sen blev jag... allting blev verkligen förändrat. Helt plötsligt."

Denna förändring i atmosfären fick stora konsekvenser för ungdomen som kände att hon inte kunde utöva sin religion och komma överrens med familjehemmet vilket hon uppger resulterade i att hon avbröt sin placering. Informanten upplevde även att omgivningen reagerade negativt på hennes förändring och att detta bemöttes som en övergående fas. Detta sätt att se på ungdomar ur ett uttalat vuxenperspektiv, i linje med Piagets tänkande kring utvecklingsfaser, kan förminska barnet eller den unge och dess rätt att själv få definiera sin egen upplevelse (James & Prout, 1990). Oavsett perspektiv råder det religionsfrihet i Sverige och alla har rätt att utöva sin tro och att bryta mot detta innebär en kränkning.

Relation till biologiska föräldrar

Att flytta från sitt hem och därmed lämna sin familj kan vara påfrestande för relationen mellan ungdom och förälder. I samtliga intervjuer framkommer det att flytten till familjehem försämrade relationen, i alla fall till en början. Flera av våra informanter hade redan innan placeringen konfliktfyllda relationer till sina föräldrar och flytten gjorde dessa än mer komplexa. Två informanter, som själva tagit initiativ till placeringen, berättar att kontakten med föräldrarna och då främst mamman försämrades och försvårades av deras agerande. Som tidigare nämnt uppstod det mycket skuld känslor hos deras föräldrar då detta kunde ses som ett misslyckat föräldraskap. För en informant som också själv valt att lämna familjen innebar placeringen en kraftigt försämrad relation som han beskriver på följande sätt:

"När jag var i fosterfamiljen, då var det väldigt ... det var som bara på en liten tråd, minsta lilla snedsteg och det hade ramlat ner, det var en väldigt skör, vad heter det, relation som min morsa och jag hade då för det var, för det, det jag anklagade henne för det var ju sant men hon ville ju inte erkänna det [...] Så jo det var ju spånt i

början. Grejen är, går man till socialtjänsten frivilligt för att bli flyttad från sitt hem då kommer det bli konflikter i familjen, så enkelt är det. Om inte alla är med på det.”

I våra intervjuer framkommer det flera upplevelser av trasiga relationer och bristande omsorg från föräldrar. Flera informanter uttryckte att de till viss del upplevde det som att en paus i relationen med de biologiska föräldrarna var välbehövlig. För en informant där det var mamman som hade tagit kontakten med socialtjänsten försvårades relationen på grund av att hon upplevde mamman som avståndstagande. I detta fall upplevde informanten det snarare att det var mamman som önskade en paus från relationen. Vidare berättar informanten att hon kände skuld inför detta och att hon upplevde sig ansvarig för att situationen blivit som den blivit.

Relationen till familjehemsföräldrarna kan, enligt Schofield, kompensera för anknytningsbrister under barndomen. Detta är dock en tidskrävande process som förutsätter att ungdomen kan känna en trygghet i relationen till familjehemsföräldrarna (Schofield, 2002). En av informanterna beskriver hur relationen till familjehemsmamman gav stöd men samtidigt också innebar en sorg över det hon saknat i relationen med sin egen mamma:

”Det var alltid, alltid något. Det var så familjekärt alltihopa. Det var verkligen sådär, man tar hand om dem man älskar typ. Vilket gjorde mig väldigt ledsen också måste jag säga. För då ser jag hur hon betedde sig mot sin dotter, och hur mycket jag kan se deras kärlek till varandra. Jag har aldrig fått det liksom från min. Då blev det liksom, det blev... jobbigt. Och tungt. Samtidigt som det som hon gav till sin dotter gav hon till mig, även fast jag är inte hennes blod för fem öre.”

Detta citat visar på komplexiteten i att etablera nya nära relationer och samtidigt förhålla sig till de relationer som tidigare varit de närmsta och de känslomässiga svårigheter detta kan medföra. Att kunna försonas med sin bakgrund och de brister som funnits i relationen till sina föräldrar har visat sig vara en betydande faktor för att klara sig bättre i vuxenlivet (Andersson, 2008b). Att kunna se och acceptera sina föräldrars tillkortakommande kan vara avgörande för möjligheten att ta till sig det som familjehemmet kan ge och på så vis till viss del kompensera för det som tidigare inte funnits. Informanten berättar att hon idag har en vänskaplig relation till sin mamma. Att de har en så pass god relation idag kan vara ett tecken på att den unge fick det känslomässiga stöd i familjehemmet som hon behövde för att försonas med sin biologiska mamma.

Att lämna familjehem

Utav de fem informanterna uppgav fyra av dem att deras familjehemsplacering avslutades oplanerat. Detta, att placeringar avslutas oplanerat i förhållande till socialtjänsten, benämns i tidigare forskning som sammanbrott av placering (Vinnerljung et. al, 2001; Skoog et. al, 2012). Endast en av informanterna hade således ett planerat avslut.

Sammanbrott eller oplanerat avslut

Bland de informanter som hade oplanerat avslut framkom varierande orsaker och känslor kring uppbrottet från familjehemmet. En informant berättar att hon hastigt lämnade familjehemmet efter en konflikt och att hon därefter inte upplevde sig välkommen tillbaka. Hon berättar vidare att det hade varit konfliktfyllt under en lång tid. Vid tiden för sammanbrottet kände hon mycket ilska mot familjehemmet men uppger att hon i efterhand kan se att hon själv hade del i hur det blev. En annan informant vars placering också avbröts oplanerat beskriver att han under den sista tiden var sporadiskt i familjehemmet och rymde flera gånger. Det som tillslut gjorde att placeringen upphörde var att han istället blev institutionsplacerad.

Som tidigare nämnt avslutade en ungdom sin placering oplanerat på grund av de meningsskiljaktigheter mellan henne och familjehemmet som uppstått på grund av hennes förändrade trosuppfattning. Hon kände besvikelse över hur snabbt relationen hade förändrats och hon upplevde att de inte ville ha henne kvar. En annan informant berättar att även om hans placering räknas som ett oplanerat avslut så hade han en kommunikation med sina familjehemsföräldrar om att han planerade att flytta. Anledningen till flytten uppger han i första hand var på grund av en relation till en flickvän som bodde på en annan ort, samt ett löfte om ett nytt jobb. Han berättar att familjehemsföräldrarna upprepade gånger frågade om han var säker på sitt beslut. Han berättar att han i efterhand delvis ångrar flytten, framförallt då han blev av med sin praktikplats.

Vad dessa fyra informanter har gemensamt är bland annat att de inte hann bo i familjehemmet någon längre tid. Tidigare forskning har visat att det finns en förhöjd risk för sammanbrott för tonåringar samt att det finns en högre risk för återplacering efter ett sammanbrott då placeringen varat under en kortare tid. Beteendeproblem ger också en ökad risk för sammanbrott, vilket är en del av en paradox då detta ofta är en anledning till att familjehemsplaceringen inletts (Skoog et al. 2012). Tre av dessa återplacerades efter familjehemsplaceringen, två av dem på HVB-boende och en på institution. En informant flyttade hem till sin biologiska mamma efter sammanbrottet.

Enligt tidigare forskning är det oftast barnet i fråga som initierar sammanbrott (Vinnerljung et al., 2001; Skoog et al., 2012). Barn är på så vis ofta själva aktiva i beslutet att lämna familjehemmet. Hur man ser på ett sammanbrott får olika dimensioner om man ser det ur ett being eller becoming – perspektiv. För barnet eller ungdomen kan ett sammanbrott vara en positiv händelse och vara ett uttryck för att man är en aktiv aktör i sitt eget liv. Ur ett vuxenperspektiv är det lätt att se sammanbrottet som ett misslyckande och som något som enbart ger negativa konsekvenser (James & Prout, 1990). Det faktum att ett sammanbrott och dess effekter kan upplevas på olika sätt utifrån vilket perspektiv man ser det ur kan bekräftas av tidigare forskning där det framkommit att det ur den unges perspektiv kan ses som lösningen på ett problem och som en del i en positiv utveckling där exempelvis socialtjänsten tenderar att enbart se de negativa aspekterna (Westberg & Tilander, 2010).

Planerade avslut

Den informant som avslutade sin placering planerat var också den ungdom som varit längst tid i familjehemmet. Han hade också knutit starka band till familjen. Han berättar att han upplevde det som jobbigt att lämna den familj som han blivit en del av. Anledningen till att placeringen upphörde var delvis för att han slutat att studera och därmed i och med det upphörde den formella placeringen. Han berättar att även om detta inte skett kände han att det var tid för honom att flytta, mycket på grund av att hans jämnåriga familjehemsbror flyttade hemifrån vid den tidpunkten.

Han berättar att han under familjehemsplaceringen fått bearbeta mycket av sina känslor och erfarenheter. Vidare säger han att han mådde psykiskt bättre då han flyttade jämfört med hur han mådde när han flyttade dit. Efter att placeringen upphörde flyttade han återigen hem till sin mamma. Han uppger att denna gång fungerade det bättre. Att ha nära relationer och stödjande vuxna i sin omgivning har visat sig vara två starka faktorer som bidrar till utvecklandet av resilience. Resilience eller återhämtningsförmåga kan ses som en viktig del i bearbetning av svårigheter. Denna förmåga är inte en medfödd faktor utan snarare processer som kan variera under livsloppet och förstärkas med hjälp av starka relationer till andra människor (Andersson, 2008a). Det den unge beskriver kan ses som ett tecken på att hans resilience förstärks under tiden i familjehemmet då han upplevde det lättare att hantera de

svårigheter han tidigare haft i hemmiljön. På följande sätt beskriver han hur han ser på sin tid i familjehemmet:

”Jag såg det helt och hållet positivt, jag behövde verkligen det... Jag kanske inte hade suttit här om jag inte hade varit där helt enkelt. Så jag tycker det var jättebra, jag fick all den hjälp jag behövde. [...] Jag behövde verkligen detta, att komma till en normal familj.”

En vändpunkt kan definieras som en händelse som är av sådan karaktär att den påverkar en persons livslopp i en riktning som det inte hade tagit annars. Vändpunkten förändrar personens tänkande och påverkar utvecklingen på ett betydande sätt (Andersson, 2008a). Den process som informanten ovan beskriver kan ses just som en vändpunkt i hans liv. Vidare beskriver han återkommande under intervjun att han ser på saker och ting väldigt annorlunda nu jämfört med innan tiden i familjehemmet. Han berättar att han ser på sig själv och sin framtid mycket positivare idag. Tiden i familjehemmet och de starka relationer han etablerade där kan ur ett anknytningsperspektiv ses som att han fick en tryggare bas att utgå ifrån i hans hanterande av livets upp- och nedgångar (Schofield, 2002). Samma informant berättar att han även efter avslutad placering har en god kontakt med sitt familjehem och att han likväl som dem, ser honom som en del av familjen. Detta faktum kan förstärka den trygga basen som han byggde upp under tiden i familjehemmet och kan innebära att den kan förstärkas ytterligare (Schofield, 2002).

Meningsskapande och tillbakablickande

Samtliga av våra informanter har avslutat sina placeringar, vilket gör att informanternas beskrivningar av sina erfarenheter sker i ett tillbakablickande perspektiv. För vissa av våra informanter har deras syn på tiden i familjehemmet och synen på de upplevelser de haft förändrats med tidens gång. Vad informanterna har tagit med sig från familjehemmen varierar och likaså vilken vikt de lägger vid placeringen.

En informant berättar att hon till viss del kan se att tiden i familjehemmet har format henne till den hon är idag. När hon var i familjehemmet upplevde hon dock det inte på det sättet, det är just i efterhand som hon kan se en mening med placeringen. Hon berättar att när hon ser tillbaka både på familjehemsvistelsen och på de övriga perioderna i samhällsvård kan hon idag se att det ena har varit en förutsättning för det andra och för att hon är där hon är idag, även om det var jobbigt där och då. Hon berättar att hon upplever sig vara starkare idag på grund av det hon genomgått.

Resilience, som process, innebär alltid en tidsaspekt och detta gör att tid är en avgörande faktor för utveckling. Ett sätt att se på den process som informanten beskriver är att se tiden i familjehemmet och den relation hon etablerade med familjehemsmamman som en förutsättning för att hon därefter kunde ta till sig den behandling hon erhöll. Tillsammans skapade dessa två lika viktiga förutsättningar för att informantens personliga utveckling (Andersson, 2008a). Informanten ger idag en stor betydelse till det stöd som hon fick i familjehemmet, även om hon inte upplevde det riktigt på samma sätt under tiden där. Efter den långa processen verkar det som att hon utvecklats till en starkare resilience. Att ha genomgått, och klarat av, många svårigheter ser hon också som en del av hennes styrka. Känslan av att klara sig mot alla odds kan vara en bidragande faktor till en positiv utveckling (Andersson, 2008a). Perioden i familjehemmet beskriver informanten på följande sätt:

”Det gjorde såklart nytta, men samtidigt tror jag absolut inte att jag hade hamnat i de bra svängarna om jag inte kommit från de dåliga först. [...] Hade det gått jättebra där hade jag kanske inte varit där jag är idag heller. För då hade det inte varit en lika lång process. Och lika mycket att verkligen njuta av ”vad bra jag är som fixade detta!”. Så det var meningen att det skulle bli så.”

En annan av våra informanter berättar att han ser på det faktum att han blev placerad på ett annat sätt idag och känner en tacksamhet inför detta. Han lägger dock mer vikt vid att hans situation förändrades än just det familjehem som han kom till.

Denna viktning i hur han ser på placeringen kan ses som ett tecken på att han i familjehemmet inte kunde få eller hade förutsättningar att etablera den kontakt som krävdes för utveckling och förändring. Informanten beskriver dock att han i efterhand kan se att även han hade en del i det faktum att någon egentligen relation inte etablerades mellan honom och familjehemmet och att han senare avbröt placeringen. Han berättar vidare att han vid tiden för placeringen upplevde att han och socialtjänsten hade vitt skilda uppfattningar om vad som vore bra för honom. Han upplevde det som att de diamentrala skillnaderna gjorde att de inte nådde någon gemensam ståndpunkt men han uppger att han i efterhand kan förstå varför de agerade som de gjorde, och vara nöjd över det.

Två av informanterna beskriver att det som de kan se som behållningen av sina familjehemsplaceringar är att det gav perspektiv att se hur en annan familj fungerar. En av dessa informanter uppger att en av orsakerna till att behållningen inte blev större var på grund av den tidsmässigt korta placeringen och att det saknades förutsättningar för att informanten skulle trivas i familjehemmet. Han beskriver det på följande sätt:

”att man trivs där man bor är väl det som är det bästa för att man ska bli bättre och liksom fatta vad man gör [...] men det är, alla måste trivas för annars går det inte. Trivs man inte så är det mycket svårare att ändra på någonting.”

Den andra informanten är mer ambivalent i sin berättelse om sin relation till familjehemmet och dess påverkan på hennes liv. Detta gör att det blir svårtolkat vilken mening hon ger familjehemstiden och kanske är just detta ett uttryck för hennes egen ambivalens inför tiden i familjehemmet. Något som dessa två ovan nämnda informanter har gemensamt är att de avslutat sina placeringar nyligen och detta kan eventuellt ha en inverkan på vilken betydelse de lägger i behållningen.

Vikten av valet av familj

Samtliga informanter har betonat vikten av att få bo i ett familjehem som man trivs i och att detta är en bidragande orsak till hur bra placeringen upplevs. Alla ungdomar fick i förväg träffa de tilltänka familjehemmen och vara med i beslutet kring valet av familj. Av våra informanter var det fyra ungdomar som flyttade in i så kallade traditionella familjehem, där ingen tidigare kontakt funnits. Dessa ungdomar uttryckte att det var svårt att skaffa sig en uppfattning om huruvida de skulle kunna trivas tillsammans i vardagen utifrån ett enda möte. De uppger att de hade önskat mer tid i denna process, då det är ett viktigt beslut som kan vara avgörande. En ungdom uttryckte särskilt att hon önskade att det fanns en större variation av familjehem till exempel olika nationaliteter och religioner.

Om syftet med en familjehemsplacering är att förstärka den unges möjligheter till en gynnsam utveckling är en kompatibel matchning av ungdom och familjehem en förutsättning. Ur Schofields anknytningsperspektiv är relationen och interaktionen i familjehemmet grunden för att en anknytning ska kunna etableras och på så vis en grundförutsättning för att ungdomen ska kunna utvecklas och stärka sin resilience. En trygg bas stärker individen i att kunna hantera livets upp- och nedgångar och ökar möjligheterna till utveckling och förändring (Schofield, 2002).

Diskussion

Vårt syfte med denna studie har varit att lyfta fram ungas upplevelse av att bli och vara placerade i familjehem samt hur de upplever att detta har påverkat deras liv och utveckling i fråga om vardag, sociala relationer och autonomi. I vår studie har det framkommit att detta byte av miljö är en omvälvande process som påverkar flera aspekter av de ungas vardag. För samtliga av våra informanter innebar denna process ett miljöombyte och ett inträde i en ny familj. Vi kommer i detta kapitel att sammanfatta det som framkommit i resultat och analys utifrån våra övergripande frågeställningar och föra en diskussion kring detta. Vi kommer även att ge exempel på tankar som väckts under studiens gång.

Studiens resultat sammanfattningsvis

Hur vardagen har påverkats av placeringen har varit olika för våra informanter och det har i vår studie framkommit både för och nackdelar med dessa förändringar. Ett skolbyte kan vara en svår omställning. Det har framkommit att ett yttre stöd i denna process skulle kunna vara gynnsamt för den unge för att öka chanserna till en god skolgång. Att inte behöva byta skola i samband med flytten har för vissa av våra informanter upplevts som en behållning då det utgjorde en viktig fast punkt i tillvaron. Gällande fritid och sociala relationer framkommer det i vår studie att informanterna själva var aktiva i att ta beslut kring hur mycket flytten skulle påverka och förändra deras relationer och utövande av fritidsaktiviteter. Detta dels genom att de själva hade en talan i vilket familjehem de skulle flytta till och därmed viss kontroll på hur omfattande den geografiska flytten blev, men också som ett resultat av medvetna val som för vissa innebar att de ville bryta med gamla relationer medan det för andra innebar motsatsen, ett beslut att ha fortsatt kontakt med sitt sociala nätverk. Detsamma gäller inverkan på fritidsaktiviteter, för vissa var det ett medvetet val att avbryta medan det för andra var viktigt att fortsätta.

Studien har visat att de unga upplever att gemenskap i vardagen är grundläggande för att skapa samvaro och en känsla av tillhörighet. Vidare påpekades vikten av att göra saker tillsammans i familjehemmet, social samvaro, god kommunikation och att ett handlande utifrån behov också var viktigt för en fördjupad relation och en känsla av inkludering. En brist på ömsesidig tillit, olika grundvärderingar och ett oengagerat förhållningssätt gentemot den unge är exempel på negativa påverkansfaktorer för en god atmosfär i familjehemmet som framkommit kan bidra till en känsla av exkludering. Sammantaget kan informanternas upplevelse och berättelser om samvaro och atmosfär tolkas som en förväntan att familjehemmet i första hand skall vara initiativtagare till interaktion. Denna förväntan är enligt oss inte obefogad då det i viss mån är familjehemmet som har överläget då de i förhållande till den unge är i en föräldraroll. Även med ett aktörsperspektiv måste man ta hänsyn till den kontext som omger aktören och det samhälle som utgör de yttersta ramarna. Samtliga informanter har uttryckt att de varit aktiva under placeringsprocessen och deltagit i exempelvis valet av familj. Kontakten med socialtjänsten har av vissa upplevts som en process där det varit svårt att mötas på grund av olika perspektiv på den unges situation, being och becoming. Flertalet av informanterna upplever sig dock ha blivit lyssnade på och att de fått göra sin röst hörd i samband med placeringen. I de fall där detta inte skett uttrycks en känsla av att inte tillåtas vara delaktiga. Ur ett tillbakablickande perspektiv lägger flera av informanterna stor vikt vid placeringen och uttrycker att de känner tacksamhet för detta.

Vad de unga har tagit med sig från tiden i familjehemmet i form av både positiva och negativa erfarenheter är högst individuellt och likaså lägger de olika vikt vid hur

familjehemsplaceringen och de erfarenheter de gjort har påverkat deras utveckling av autonomi och livslopp i stort. Sammantaget kan man säga att för några av våra informanter utgjorde familjehemmet och tiden där en vändpunkt medan det för andra mer var en period på vägen mot ett självständigt vuxenliv. Synen på tiden i familjehemmet har för flera av informanterna förändrats och ur ett tillbakablickande perspektiv kan positiv behållning ses på ett sätt som inte gjordes under tiden i familjehemmet.

Samtliga av våra informanter har både innan och under tiden för placeringen haft komplexa relationer till sina biologiska föräldrar. För vissa har tiden i samhällsvård inneburit att de nu idag har en bättre relation medan det för andra har gjort att relationen har blivit än mer komplex och ansträngd. För två av våra informanter innebar sammanbrottet eller det planerade avslutet av placeringen att de återigen flyttade hem till sina biologiska föräldrar. Båda uppgav att det fungerade bättre för dem att bo hemma denna gång men uttryckte samtidigt att det var svårt att flytta tillbaka då den miljö man lämnat inte förändrats i större utsträckning. Vår tolkning av detta är således att det är informanterna som har förändrats och det är deras förändring som är den främsta anledningen till att det går bättre för dem att bo hemma igen.

Diskussion och tankar

Något vi har funderat på i anknytning till detta är vilket ansvar socialtjänsten har för att försöka förändra den miljö som den unga lämnat? För en av våra informanter skedde flytten tillbaka till sin biologiska mamma efter det att den officiella placeringen tagit slut i och med att han tagit studenten. Vilket ansvar har socialtjänsten för de förutsättningar och villkor denna ungdom har i sitt vuxenblivande? Detta i kombination med den förlängda ungdomstid vi idag har i västvärlden gör att de förutsättningar som finns för dem som varit i samhället vård är sämre än för de som inte varit föremål för detta. Detta ämne är något som har börjat intressera forskare idag och vi tror att det är av stor vikt att mer forskning sker då det ligger i allas intresse att denna grupp skall få bättre förutsättningar i framtiden. Både för den enskilde individen och dess välmående men också ur en samhällsekonomisk vinkel då mindre gynnsamma förutsättningar tenderar att ha en negativ spiraleffekt. Att erbjuda denna grupp stöd i processen mellan dygnsvård och vuxenblivande kan vara ett sätt att försöka utjämna de skillnader som uppstår. I studier som har haft fokus på unga som lämnat samhällsvård har det till exempel framkommit att denna grupp unga är väldigt oroliga för sin ekonomi och sin försörjning vilket de uppger hindrar dem från att studera och våga ta studielån vilket än mer förstärker skillnaderna även längre fram i livet.

Fyra av fem av våra informanter avslutade sina familjehemsplaceringar genom sammanbrott. Detta är vanligt när det gäller tonårsplaceringar (Skoog et al, 2012). Att undersöka hur unga själva upplever det att bli och vara placerade när de är förhållandevis gamla är därför viktigt. Det utvärderingsprojekt som vår uppsats är en del av har just detta som fokus: är familjehem en god insats för denna grupp? Det vi kan se i vår studie är att även om sammanbrott varit vanligt har ändå insatsen upplevts som den rätta för de flesta av våra informanter i den situation de var i när placeringen skedde. Dock betonar samtliga av våra informanter att valet av familj är det mest kritiska och att det i några av fallen där det slutat med sammanbrott varit på grund av familjen, inte insatsen i sig. Vad som kan göras för att undvika att detta sker är således att både den unge och socialtjänsten tar tid på sig att matcha familjehem. En av orsakerna till att detta kanske inte sker i så stor utsträckning idag kan vara att utbudet av familjehem varken är stort eller varierat, något som skulle kunna förbättras.

Samtliga av våra informanter blev placerade för första gången när de var mellan 16-20 år. Detta trots att flera av våra informanter har berättat om trasiga relationer och bristande

omsorg från sina föräldrar sedan långt tillbaka. Vad har gjort att de inte blivit placerade förrän sent i tonåren? Vi upplever att flera av informanterna i sina berättelser framstår för oss som väldigt starka individer som har haft en stor anpassningsförmåga och tidigt tagit mycket ansvar för sig själva. En del har tagit så mycket ansvar att de, istället för att skuldbelägga sina föräldrar för den bristfälliga omsorgen, skuldbelagt sig själva för hur situationen blivit.

Något vi funderat i samband med att flertalet av placeringarna slutade i sammanbrott är paradoxen att många av placeringarna slutade just i sammanbrott på grund av det beteende som delvis utgjorde att de unga blev placerade från början, exempelvis utmanandet av regler och normbrytande beteende. Kan mer stöd till familjehemmen förhindra att så sker? Hjälpt och stöd i hur de ska förhålla sig och bemöta den unge hade kanske kunnat förhindra både de sammanbrott som de själva och de unga initierar. För vissa av de som är placerade innebär en avbruten placering en positiv vändpunkt och inte ett misslyckande, men i de fall där sammanbrott blir ännu ett bakslag i den unges försök att etablera relationer kan kanske ökat stöd och hjälp till familjehemmet underlätta. Familjehem är trots allt bara vanliga familjer, utan någon särskild utbildning, och att ge dem fler verktyg för att klara av sitt uppdrag vore gynnsamt för alla inblandade.

En annan tanke som slagit oss under tiden med denna studie är det faktum att samtliga av våra informanter har frånvarande fäder och till stor del haft det under hela sin uppväxt. Hur stor påverkan har detta haft? Vi vet sedan tidigare att det i stort inte är en risk att vara ensamstående i sig men att de ekonomiska och sociala förutsättningar det skapar kan vara medföra en riskfaktor för sociala problem. Denna gemensamma nämnare för våra informanter är en intressant aspekt som vi inte haft utrymme att utveckla inom ramen för vår uppsats men som väckt tankar kring hur man på bästa sätt skulle kunna förhindra de risker som denna grupp utsätts för, exempelvis via socialpolitiska åtgärder.

Avslutande reflektion

De intervjuer vi genomfört med de unga har varit väldigt inspirerande och vi har imponerats av den styrka alla har visat kring de upplevelser och erfarenheter de förmedlat. Det hade varit intressant att kunna genomföra fler intervjuer och då få ett ännu större material för att kunna se fler samband och ta del av fler unika erfarenheter. Intresset för att göra en longitudinell studie har också infunnit sig då vi båda upplevt de meningsskapande processerna hos varje individ väldigt spännande. Hur mycket har förfluten tid att göra med hur man ser på upplevelser och erfarenheter? Eller sker de meningsskapande processerna först när man måste förhålla sig till de erfarenheter man har i mötet med andra människor eller situationer? Om vi gjorde om våra intervjuer med informanterna om fem år, hade alla informanter svarat annorlunda på våra frågor då eller skulle några av informanterna svara samma sak medan andra helt har omvärderat sina erfarenheter?

I samband med intervjuerna uttryckte flera av informanterna att de tyckte det var motiverande att kunna bidra med sina erfarenheter, speciellt då studien gjordes med en anknytning till ett utvärderingsprojekt. Att utvärdera familjehemsplaceringar har visat sig vara en bra metod för att fånga upp upplevelsen av placeringen och kan vara betydelsefull även för de unga då deras erfarenheter och tankar blir lyfta (Westberg & Tilander, 2010). Vi har förhoppningen att vår studie kan bidra med de ungas perspektiv på upplevelsen av familjehemsvård och att de erfarenheter de gjort kan tas tillvara för att förbättra både processen att bli familjehemsplacerad och att vara familjehemsplacerad för kommande barn och unga i samma situation.

Referenser

- Andersson, Gunvor (1998), *Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv*, Socialvetenskaplig tidskrift, 1, s. 3-23
- Andersson, Gunvor (2008a). *Utsatt barndom - olika vuxenliv: ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård*. [elektronisk resurs] Stockholm: Allmänna Barnhuset.
http://www.allmannabarnhuset.se/data/files/Utsatt_barndom.pdf
- Andersson, Gunvor (2008b), *Barndomens placeringar och ungas tillbakablick*, Socialvetenskaplig tidskrift, 2, s-76-96
- Andersson, Gunvor & Sallnäs, Marie (2012) ”Social barnavård och barns utsatthet”. I Höjer, Ingrid, Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne (red.) (2012). *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Barnombudsmannen (2011) ”Bakom fasaden: Barnombudsmannen årsrapport 2011”[elektronisk resurs] <http://www.barnombudsmannen.se/vart-arbete/arsrapporteringar/barn-i-samhallsvard-2011/> Hämtad 2012-11-15
- Barnombudsmannen (2012) ”Uppdrag, organisation och arbetssätt” [elektronisk resurs] <http://www.barnombudsmannen.se/om-oss/uppdrag-organisation-och-arbetssatt/> Hämtad 2012-11-15
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Corsaro, William A. (2005). *The sociology of childhood*. 2. ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press
- Dalen, Monica (2008). *Intervju som metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning
- Eide, Tom & Eide, Hilde (2006). *Kommunikation i praktiken: relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Greasley, Peter (2008). *Quantitative data analysis using SPSS: an introduction for health and social science*. Maidenhead: Open University Press
- Halldén, Gunilla (1994) *Familjen ur barns perspektiv*, Socialvetenskaplig tidskrift, 2-3, s.103-113
- Halldén, Gunilla (2007) ”Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv”. I Halldén, Gunilla (red.) (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson
- Havnesköld, Leif & Risholm Mothander, Pia (2009). *Utvecklingspsykologi*. 3., [helt omarb., och uppdaterade] uppl. Stockholm: Liber
- Hedin, Lena och Höjer, Ingrid och Brunnsberg, Ellinor (2011) *Settling into a new home as a teenager: About establishing social bonds in different types of foster families in Sweden*. Children and youth services review, 33, 2282-2289.
- Hedin, Lena (2012). *Foster youth's sense of belonging in kinship, network and traditional foster families: an interactive perspective on foster youth's everyday life*. Diss. (sammanfattning) Örebro : Örebro universitet, 2012
- Höjer, Ingrid och Sjöblom, Yvonne (2011) *Att stå på egna ben – om övergången från samhällsvård till vuxenliv*, Socialvetenskaplig tidskrift, 1, 24-41.

Höjer, Ingrid (2012) "Vård i familjehem". I Höjer, Ingrid, Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne (red.) (2012). *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

James, Allison & Prout, Alan (1990). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam (2005) "Kvalitativ metod – en introduktion". I Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Lindgren, Anne-Li och Halldén, Gunilla (2001) *Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention*, Utbildning och Demokrati, 1, 65-79

Luke, N. and Coyne, S. M. (2008), *Fostering self-esteem: exploring adult recollections on the influence of foster parents*. Child & Family Social Work, 13: 402–410.

Melin, Elisabeth (2008) Cirkulär 08:81 [elektronisk resurs]
http://brs.skl.se/brsbibl/cirk_documents/08081.pdf Hämtad 2012-11-15

Mitchell, M. B., Kuczynski, L., Tubbs, C. Y. and Ross, C. (2010), *We care about care: advice by children in care for children in care, foster parents and child welfare workers about the transition into foster care*. Child & Family Social Work, 15: 176–185

Mittuniversitetet (2012) Brev till undersökningspersoner – betydelserna av det informerade samtycket [elektronisk resurs]
http://www.miun.se/Global/Forvaltning/Universitetsledningenskansli/Kommunikation/Forskning/Brev%20till%20undersokningspersoner_reviderat%20PM%5b1%5d.pdf Hämtad 2012-11-21

NE - Nationalencyklopedin (2012a) Sökord: familjehem. [elektronisk resurs]
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/familjehem>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-13.

NE – Nationalencyklopedin (2012b) Sökord: hem för vård eller boende. [elektronisk resurs]
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/hem-för-vård-eller-boende>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-13

NE - Nationalencyklopedin (2012c) Sökord: förförståelse [elektronisk resurs]
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/förförståelse>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-11-15.

Nordenfors, Monica (2006). *Ett reflexivt syskonskap: en studie om att växa upp tillsammans med fostersyskon*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2006

Rädda barnen (2012) Kort om barnkonventionen [elektronisk resurs]
https://www.rb.se/SiteCollectionDocuments/Barnkonventionen/Kort_om_barnkonventionen_webb_27mars2012.pdf Hämtad 2012-11-10

Rutter, Michael & Sroufe, L. Alan (2000) *Developmental psychopathology: Concepts and challenges*. Development and Psychopathology, vol. 12, p. 265–296.

Sallnäs, Marie och Wiklund, Stefan och Lagerlöf, Hélène (2010), *Social barnavård ur ett välfärdsperspektiv*, Socialvetenskaplig tidskrift, 1, s. 5-26

Sallnäs, Marie (2012) "Institutionsvård för barn och unga". i Höjer, Ingrid, Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne (red.) (2012). *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Schofield, Gillian (2002), *The significance of a secure base: a psychosocial model of long-term foster care*. Child & Family Social Work, 7: 259–272

Schofield, Gillian & Beek, Mary (2006). *Part of the family – pathways through foster care*. London: BAAF

SkI – Sveriges Kommuner och Lansting (2012) Familjehemsvård [elektronisk resurs]
http://www.skI.se/vi_arbetar_med/socialomsorgochstod/familjehem Hämtad 2012-11-15

Skoog, Viktoria & Dalin, Rolf & Rönnbäck, Eva & Khoo, Evelyn (2012), *Instabilitet för barn i samhällsvård*, Socionomen 1, 34-43

Socialstyrelsen (2011) Barn och unga – insatser år 2011 [elektronisk resurs]
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2012/2012-6-42> Hämtad 2012-11-10

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Vinnerljung, Bo (1996). *Fosterbarn som vuxna*. Diss. Lund : Univ.

Vinnerljung, Bo, Sallnäs, Marie & Khyle Westermarck, Pia (2001). *Sammanbrott vid tonårsplaceringar*. Socialstyrelsen, Stockholm.

Vinnerljung, B, Hjern, A & Lindblad, F (2005a) Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients – a national cohort study. *Journal of Child and Psychiatry*

Vinnerljung B, Öman M & Gunnarson T (2005b). *Educational attainments of former child welfare clients – a Swedish national cohort study*. International Journal of Social Welfare, 14, 265-276.

Vinnerljung, Bo (2006) *Fosterhemsvård* i Denvall, Verner & Vinnerljung, Bo (red.) (2006). *Nytta och fördärv: socialt arbete i kritisk belysning*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur

Vinnerljung B, Franzén E & Danielsson M (2007). *Teenage parenthood among child welfare clients – a Swedish national cohort study*. Journal of Adolescence, 30, 97-116.

Vinnerljung, B & Sallnäs, M (2008) *Into adulthood: A follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens*. Child and Family Social Work, 13, 144 -155.

Watt Boolsen, Merete (2007). *Kvalitativa analyser: [forskningsprocess, människa, samhälle]*. 1. uppl. Malmö: Gleerup

Weitz Spånberger, Ylva (2011). *Ungas erfarenheter av skola, samhällsvård och vuxenblivande [Elektronisk resurs] : en studie av fem livsberättelser*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2011
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-61220>

Werner, E & Smith, R (2003) *Att växa mot alla odds. Från födelse till vuxenliv*. Svenska föreningen för psykisk hälsa

Westberg, Monica & Tilander, Kristian (2010). *Att lära av fosterbarn: åtta års arbete med intervjuer med före detta fosterbarn*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset

Bilagor

Bilaga 1: infobrev

Du som har erfarenhet av att bo i familjehem

Vill du dela med dig av dina erfarenheter?

Vi är två socionomstudenter på Göteborgs universitet som nu under hösten 2012 skriver en uppsats om hur ungdomar upplever det att bli och vara familjehemsplacerade. Vi vill undersöka vilka erfarenheter som finns och syftet är att öka kunskapen om hur ungdomar själva upplever placeringsprocessen och att bo i familjehem.

Vi vill komma i kontakt med ungdomar som blivit placerade i familjehem då de varit mellan 16-20 år för att göra intervjuer. Intervjun beräknas ta ca 1 timme. Intervjun kommer göras i centrala xxx eller på annan plats som vi tillsammans kommer överens om. Vi kommer bjuda på fika och som tack för att du deltar kommer du efter intervjun att få 2 biobiljetter.

Deltagandet är frivilligt och du kan när som helst bestämma dig för att avbryta ditt deltagande utan förklaringar. Intervjun kommer att spelas in, men därefter anonymiseras och i uppsatsen kommer inga namn att förekomma och man kommer inte kunna identifiera deltagarna.

Vår uppsats är en del av ett större utvärderingsprojekt i xxx kommun som syftar till att öka kunskapen kring och förbättra socialtjänstens genomförande av familjehemsplaceringar och arbete med ungdomar. Vi tycker det är viktigt att ungdomarnas egna erfarenheter och upplevelser är en del av projektet då era kunskaper är unika.

Du har fått detta brev då en handläggare på socialtjänsten i xxx tidigare kontaktat dig via telefon och informerat om studien. Vi kommer att ta kontakt med dig för att bestämma tid och plats för intervju. Då har du också möjlighet att ställa frågor till oss om det är något du undrar över.

Vi hoppas att du vill delta i studien - dina erfarenheter är viktiga!

Med vänlig hälsning

Ellen och Helen

Bilaga 2: Samtyckesblankett

Samtycke

Jag är införstådd med syftet med intervjun och ger härmed mitt samtycke till att delta i intervjustudien. Jag har fått information om att intervjun kommer bli inspelad och att det jag förmedlar kommer att transkriberas anonymt samt att jag när jag vill kan avbryta intervjun eller välja att inte svara.

Namn: _____

Bilaga 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Innan intervju

- Informera om syftet med studien och vad den handlar om.
- Informera om att vi kommer spela in intervjun, att de är anonyma och att det råder sekretess kring materialet. Förklara att de har rätt att avbryta intervjun när de vill och att det är okej att inte svara på en fråga om de inte vill.
- Lämna ut och få samtyckesblankett påskrivnen.
- Hur känns det att vara här?
- Har du några frågor innan vi börjar?

[inspelning startar]

Inledning

Vi vet ingenting om dig, förutom att du varit familjehemsplacerad, kan du berätta lite om dig själv och din nuvarande situation?

- Hur gammal är du? Vart bor du? Sysselsättning?

Kan du berätta lite om hur du växte upp?

- Hur såg familjen ut? Var bodde ni?

Tema 1: Bakgrund till placering

Hur såg bakgrunden ut till att du blev familjehemsplacerad?

- orsak till placering, planerad/akut, omständigheter före placeringen, tidigare insatser/placering

Hur upplevde du kontakten med socialtjänsten då du blev placerad?

- Hur upplevde du utredning och placeringsprocessen? Fick du komma till tals och göra din åsikt hörd? Kände du dig delaktig?

Bodde du i jourhem innan du flyttade till ett familjehem?

- Om ja, hur upplevde du det? Hur lång tid?

Tema 2: Att byta miljö

Kan du berätta om hur det var när du flyttade till familjehemmet?

- Hur kändes det? Hur såg familjen ut? Hur bemöttes du?

Hur var det att lämna ditt hem?

- Hur kändes det att lämna? Hur kände din familj? Hade du möjlighet att få med dig dina saker, personliga saker, kläder etc.?

Vad innebar flytten för dig och din vardag?

- Hur påverkade det ditt vardagsliv? Byta av skola? Nya kompisar och kontakten med de gamla vännerna? Hur påverkades dina fritidsaktiviteter och intressen? Hur påverkades dina möjligheter att hålla kontakt med familj och andra nätverk?

(Vad innebar flytten för ditt mående?)

- Hur påverkades du?

Tema 3: Att bo i familjehem

Kan du berätta om hur en vanlig dag i familjehemmet såg ut?

- Hur såg rutinerna ut? Vem gjorde vad? Samvaro? Regler?

Hur var det att bo i en annan familj?

- Hur var atmosfären? Kände du dig inkluderad/exkluderad i familjen? På vilket sätt? Upplevde du några skillnader gentemot hur det varit hemma (biologiska familj)?

Hur förhöll du dig till att vara familjehemsplacerad?

- Såg du det som ditt hem? (långsiktigt/ kortsiktigt) Hur förhöll du dig till att du var familjehemsplacerad i möte med nya människor, i skolan, med vänner etc.

Hur såg din sociala situation ut när du bodde i familjehemmet?

- vänner, fritid, hur man umgicks och vad man gjorde

Hur såg kontakten ut mellan dig, familjehemmet och dina föräldrar, syskon, övrig familj/släkt?

- Träffades ni regelbundet? Vad fungerade bra? Vad fungerade dåligt? Vad kunde ha förbättrats?

Tema 4: Att lämna familjehem

Kan du berätta om när du lämnade familjehemmet?

- Vad var anledningen till att placering upphörde? Hur upplevde du att lämna familjehemmet? Vilket stöd fick du från socialtjänsten när familjehemsplaceringen avslutades? Vad var bra/ dåligt? Hade du önskat något annorlunda?

Hur har din relation till familj och andra viktiga personer förändrats efter placeringen?

- Hur ser kontakten ut idag? Hur ser kontakten ut med familjehemmet idag?

Hur upplevde du tiden i familjehemmet på det stora hela?

- Vad var positivt? Vad var negativt? Vad hade kunnat vara bättre/ gjorts på ett bättre sätt? Finns det någon skillnad i hur du ser på det idag och hur du upplevde det då (under placering och vid avslut)? Vad har du fått med dig från tiden i familjehemmet?

Hur upplevde du kontakten med socialtjänsten på det stora hela?

- Hur var kontakten med din socialsekreterare? Vad hade kunnat vara bättre?

Vilken betydelse har insatsen haft för dig?

- Hade du önskat någon annan form av hjälp? Hur har det påverkat din utveckling inom olika områden (relationer, utbildning, självständighet etc.)?

Vad ser du hade kunnat göras annorlunda för att det ska bli bättre för andra som i framtiden placeras i familjehem?

- Tror du att någon annan hjälp varit bättre för ungdomar än familjehemsplacering?

Avslut

Är det något du vill tillägga?

Har du några frågor till oss?

[inspelning avslutas]

Hur kändes det att bli intervjuad?

Var det någon fråga du tyckte var konstig?

Var det något vi glömde fråga/borde fråga mer om?

Tack för medverkan.